

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ŠVIETIMO AKADEMIJA

SOCIALINIO UGDYMO PROGRAMŲ GRUPĖ

TOMAS MIKUTIS

MONSINJORO KAZIMIERO VASILIAUSKO VEIKLA 1975–2001 METAIS
(lietuvių kalba)

Bakalauro baigiamasis darbas

Istorija ir pilietinis ugdymas, valstybinis kodas 618X13001

Pedagogikos studijų kryptis

Vadovas dr. Darius Juodis _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Vadovas dr. Mindaugas Tamošaitis _____
(Moksl. laipsnis, vardas, pavardė) (Parašas) (Data)

Apginta _____
(Programų grupės vadovas) (Parašas) (Data)

Vilnius, 2020

Turinys

ĮVADAS	3
1. BAŽNYČIA SOVIETMEČIU	7
1.1. Bažnyčios ir dvasininkų padėtis	7
1.2. Kazimiero Vasiliausko disidentinė veikla 1975–1988 m.	10
2. VEIKLA LIETUVOS PERSITVARKYMO SAJŪDYJE	15
2.1. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto taryboje 1988–1990 m.....	15
2.2. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Seime 1988–1990 m.	17
3. BAŽNYTINĖ IR VISUOMENINĖ VEIKLA 1975–2001 METAIS	18
3.1. Veikla 1975–1990 metais	18
3.1.1. Tautiečių sielovada už Lietuvos ribų	18
3.1.2. Religinio švietimo problema	20
3.1.3. Jaunosios kartos sielovada	20
3.2. Veikla 1991–2001 metais	21
3.2.1. Akademinė sielovada	22
3.2.2. Visuomeninių organizacijų dalyvis	25
3.2.3. Intelektualinė raiška	27
3.2.4. Dvasinė ir politinė laikysena	29
IŠVADOS	33
SUMMARY	39
PRIEDAI	40
Priedas nr. 1	40
Priedas nr. 2	41

IVADAS

Tiriamos temos pagrindimas. Sovietinės okupacijos ir pirmojo Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečio laikotarpių visuomenę buvo ištikusi dvasinių vertybių krizė. Nepasitikėjimas, išdavystė, nusivylimas, vertybinių nuostatų kaita vertė piliečius ieškoti dvasinės pagalbos, erdvės, kurioje nebūtų kritikuojami, pažeminami, tačiau išklaudyti ir suprasti. Vienas iš tokią paramą teikiančių pavyzdžių buvo aktyvus bažnyčios ir visuomenės veikėjas mons. kun. Kazimieras Vasiliauskas. Temos aktualumas ir naujumas. Pastaraisiais metais daug dėmesio skiriama pilietinės visuomenės aktyvumo, jos formavimo klausimams bei tokia visuomenę įkvepiančių pavyzdžių paieškai – žmonėms, kurie sugebėjo kurti vienyti, ugdyti pasitikėjimą bendruomenėje. Vienas iš tokių asmenų buvo disidentinio judėjimo rėmėjas, Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžio dalyvis, eruditas, politinis kalnys ir tremtinys monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas. Bakalauro darbo naujumą suponuoja tai, jog iki šiol nebuvo išsamiai aptartas Kazimiero Vasiliausko vykdytos profesinės ir visuomeninės veiklos aspektas. Svarbus faktorius lemiantis naujumą tas, jog darbe gausiai remiamasi periodiniais leidiniais, kurie yra tiesiogiai susiję su Kazimiero Vasiliausko veikla bei Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto ir Seimo archyviniais dokumentais, kurie iki šiol publikuotuose leidiniuose apie mons. Kazimierą Vasiliauską nebuvo išsamiau nagrinėjami.

Tyrimo objektas. Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko bažnytinės ir visuomeninės veiklos bruožai bei ypatumai 1975 – 2001 metais.

Darbo tikslas. Remiantis istoriografinė medžiaga ir surinktais šaltiniais išanalizuoti kunigo Kazimiero Vasiliausko bažnytinės ir pasaulietinės veiklos kryptis 1975–2001 metais.

Darbo uždaviniai:

1. Remiantis šaltiniais ir literatūra trumpai apibūdinti bažnyčios ir dvasininkų padėtį sovietinės okupacijos metais bei išanalizuoti aptariamą asmenybės dalyvavimą disidentinėje veikloje.
2. Atskleisti mons. Kazimiero Vasiliausko veiklą Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio metais.
3. Nustatyti ir palyginti pagrindines bažnytinės bei visuomeninės veiklos bruožus sovietmečiu ir nepriklausomybės metais.

Temos chronologinės ribos. 1975–2001 m., mons. kun. Kazimiero Vasiliausko tarnystės

Vilniuje metai. Tokios chronologinės ribos pasirinktos todėl, kad kun. Kazimiero Vasiliausko veikla sutapo su disidentinio judėjimo, Sąjūdžio organizacijos, nepriklausomybės atkūrimo, nepriklausomos Lietuvos raidos įvykiais, o Vilnius, kaip sostinė, atliko politinio, kultūrinio, dvasinio atgimimo centro vaidmenį.

Tyrimo metodai. Rašant šį darbą naudoti analizės, sintezės ir lyginamasis metodai, kadangi darbe buvo nagrinėjami archyvinė medžiaga, periodika ir kiti šaltiniai, lyginama įvairi informacija iš istorinės literatūros, publicistikos.

Istorinės literatūros analizė. Rašant bakalauro darbą buvo remiamasi Ramunės Sakalauskaitės knyga „Gyvenimas, koks jis buvo. Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija“¹, kurioje išsamiai aprašomi dvasininko jaunystės, studijų, tremties ir darbo Vilniaus mieste metai. Nors knygoje ir remiamasi archyviniais duomenimis, periodiniais leidiniais, didžiąją dalį šaltinių sudaro memuaristinė medžiaga: interviu prisiminimai, asmeninė korespondencija, dėl ko leidinys praranda kritiškumo žvilgsnį ir tampa nostalgikų prisiminimų objektu. Darbe remtasi ir lietuvių literatūros tyrinėtojos, kritikės Viktorijos Daujotytės knyga „Žmogus ir jo kalnas: apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską: asmenybės fenomenologija“², kurioje nagrinėjami skirtingi aptariamojo gyvenimo tarpsniai analizuojami jo laišakai, pamokslai, žmonių prisiminimai ir kt. medžiaga. Svarbu pabrėžti, jog knyga buvo naudinga siekiant suprasti monsinjoro Kazimiero Vasiliausko asmenybės raidą, formavimąsi, santykį su jo kartos asmenybėmis. Knygoje išsamiai aptariamas atkuriamas literatūrinis asmenybės atvaizdas, filosofinė ir dvasinė erdvė, kuri supo dvasininką, tačiau, nagrinėjant monsinjoro veiklą išsamios informacijos leidinyje nerasta, kadangi aptariami tik elgesio motyvai, o ne pats veiklos aspektas.

Išsamų vaizdą apie Kazimiero Vasiliausko ir Vilniaus Gedimino Technikos universiteto bendruomenės santykius aprašo Algimantas Nakas ir Julius Norkevičius knygoje³ skirtoje dvasininko aštuoniasdešimtmečiui įamžinti. Knyga parašyta remiantis archyviniais duomenimis, universiteto sukauptu archyvu, ikonografija, kuri atskleidžia aktyvų monsinjoro Kazimiero Vasiliausko įsitraukimą į šios aukštosios mokyklos veiklą, kas rodytų jo didesnę kaip visuomenininko, o ne vien dvasininko, indelį.

Darbe tai pat remtasi Česlovo Kavaliausko straipsnių rinkiniu⁴, autorių kolektyvo „Lietuvos

¹ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 224 p.

² Daujotytė, Viktorija. *Žmogus ir jo kalnas: apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską: asmenybės fenomenologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, 236 p.

³ Nakas, Algimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 212 p.

⁴ Kavaliauskas, Česlovas. *Eschatologija žmogui ir pasauliui*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016, 252 p.

Seimo istorija. XX–XXI a. pradžia⁵ knyga, kuriose fragmentiškai yra užsimenama apie aptariamą asmenybę, tačiau atskleidžiami svarbūs veiklos momentai. Apie veiklą kunigų seminarijoje informacijos suteikė jubiliejiniai leidiniai: „Duosiu jums ganytojų pagal savo širdį“⁶ ir „Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija 1993–2003“⁷, tačiau tai glausta bendro pobūdžio informacija, detalės be konkretesnio konteksto nagrinėjamai temai aptarti.

Faktografinę medžiagą ir aptariamo laikotarpio politinę ir kultūrinę situaciją apžvelgti padėjo Lietuvos katalikų mokslų akademijos istorinėje biogramų duomenų bazėje saugomi įrašai⁸ ir XII Metraščio tomas⁹, Lietuvos gyventojų rezistencijos ir tyrimų centro biografinė apžvalga¹⁰, „Kelias į Nepriklausomybę: Lietuvos Sąjūdis 1988–1991“¹¹, „Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija“¹², Arūno Streikaus disertacijos pagrindu parengta knyga „Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944–1990)“¹³.

Šaltinių apžvalga. Siekiant pažinti ir išsamiau atskleisti asmenybės bruožus, suprasti aptariamą asmenybės socialinį ratą žmonių, su kuriais jis bendravo, dirbo, remtasi memuarų rinkiniu „Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų prisiminimuose“.¹⁴ Aptariamą disidentinės veiklos laikotarpį išsamiai apžvelgti padėjo Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos 1972, 1977, 1979, 1984, 1988 metų numeriai¹⁵.

Susipažinti su Kazimiero Vasiliausko veikla Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto tarybos ir Seimo organizacinėse struktūrose pavyko naudojantis Lietuvos Valstybės Naujajame Archyve saugomomis Sąjūdžio fondo Nr. 10, apyrašo Nr. 1 (Veiklos dokumentų nuolat saugomų bylų apyrašas) bylomis, kuriose pateikiami Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto tarybos ir Seimo posėdžių protokolai, priimti dokumentai, lankomumas. Apžvelgiant monsinjoro Kazimiero

⁵ Blažytė-Baužienė, Danutė, Tamošaitis Mindaugas ir Truska Liudas. *Lietuvos Seimo istorija. XX-XXI a. pradžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2009, 559 p.

⁶ Dikevičius, Danielius ir Gudauskienė Ingrida. *Duosiu jums ganytojų pagal savo širdį. Minint Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos atkūrimo dvidešimtmetį*, Bibliotheca Sacti Josephi 4, Vilnius: Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija, 2014, 263 p.

⁷ Nauckūnaitė, Zita. *Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija 1993-2003*. Vilnius: Aidai, 2004, 47 p.

⁸ „Lietuvos katalikų dvasininkai XIV-XXI amžiuje“. Lietuvos katalikų mokslo akademija. Žiūrėta 2020 m. balandžio 21 d. <https://www.lkma.lt/lddb/israsas.php?id=4015>; <https://www.lkma.lt/lddb/israsas.php?id=4036>.

⁹ *LKMA metraštis. XII*. Vilnius: Katalikų akademija, 1998, 534 p.

¹⁰ Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras. Žiūrėta 2020 m. balandžio 21 d. http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2012/2012_Vasiliauskas.pdf.

¹¹ Genzelis, Bronislovas ir Rupšytė Angonita. *Kelias į Nepriklausomybę: Lietuvos Sąjūdis 1988-1991*. Kaunas: Šviesa, 2010, 528 p.

¹² Anušauskas, Arvydas, Banionis Juozas, Bauža Česlovas, Brandišauskas Valentinas, Bubnys Arūnas, Jakubačionis Algirdas, Jonušauskas Laurynas, et al. *Lietuva 1940-1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, 720 p.

¹³ Streikus, Arūnas. *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944-1990)*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002, 374 p.

¹⁴ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 518 p.

¹⁵ Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/apie-kronikas2/3698-lietuvos-katalik-baznycios-kronika>.

Vaisliausko veiklą nepriklausomybės metais, remtasi Lietuvos Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos periodikos fondo periodiniais leidiniais.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, dėstymas, kurį susideda iš 5 skyrių su poskyriais, išvados, literatūros ir šaltinių sąrašas, santrumpa anglų kalba ir priedai. Pirmasis skyrius susideda iš 2 dalių: 1.1. poskyryje apibendrinus literatūrinę medžiagą apžvelgiama bažnyčios ir dvasininkų padėtis sovietinės okupacijos (1940–1941 ir 1944–1990) metais susiejant ją su aptariamos asmenybės biografiniais aspektais, o 1.2. poskyryje nagrinėjama Kazimiero Vasiliausko disidentinė veikla 1975–1988 m. Ketvirtame skyriuje nagrinėjama asmenybės veikla Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdyje išskiriant ją į du atskirus probleminius klausimus: 1) Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto taryboje 1988–1990 m.; 2) Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Seime 1988–1990 m. Paskutiniame, penktajame skyriuje analizuojama monsinjoro bažnytinė ir visuomeninė veikla vėlgi skeliant ją į 2 periodus, tai: 1) veikla 1975–1990 metais, sovietinis laikotarpis; 2) veikla 1991–2001 metais, nepriklausomos Lietuvos metai, iki K. Vasiliausko mirties.

1. BAŽNYČIA SOVIETMEČIU

1.1. Bažnyčios ir dvasininkų padėtis

Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko gyvenimas istorinėje tėkmėje pasiskirstęs per tris svarbias Lietuvos istorijai epochas: nepriklausoma Lietuva tarpukariu, nacistinės ir sovietinės okupacijos metai, bei atgimimo laikotarpis ir Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas. Didžiąją dalį gyvenimo aptariama asmenybė nugyveno sovietinės okupacijos metais, kuomet buvo vykdoma agresyvi antireliginė veikla, tad siekiant pažinti dvasininko veiklos pobūdį pirmiausia reikia apžvelgti bažnyčios ir dvasininkų padėtį sovietmečiu, o ypač svarbus periodas yra 1975–1988 m., kai būsimam monsinjorui buvo leista grįžti į Lietuvą, kur netrukus pradėjo savo aktyvią veiklą Vilniuje.

Siekiant suprasti bendrą bažnyčios padėtį sovietmečiu svarbus aspektas yra pirmosios sovietinės okupacijos ir reokupacijos vykdyta politika bažnyčios atžvilgiu. Aneksuotų teritorijų sovietizavimo proceso dalis buvo ir prievartinis visuomenių ateizavimas. Pirmiausia sugriautas teisinis religinių bendruomenių apsaugos mechanizmas, vėliau Liaudies vyriausybės vienašališkai nutrauktas LR ir Vatikano konkordatas. 1940 m. vasarą Bažnyčia prarado valstybės turėtą paramą, buvo beveik visiškai išstumta iš viešojo gyvenimo, neteko galimybės skleisti tikėjimo tiesas: panaikintas tikybos dėstymas mokyklose, iš kariuomenės, mokyklų ir kalėjimų atleisti kapelionai, uždrausta religinių organizacijų veikla, nacionalizuotos Bažnyčiai tiesiogiai ar tikinčiųjų pasauliečių organizacijoms priklausančios spaustuvės, uždaryti visi religinės pasaulėžiūros periodiniai leidiniai. Vėliau padėtis tik blogėjo. 1940 m. gruodžio 1 įsigaliojo RSFSR civilinis ir baudžiamasis kodeksai, kurie religinėmis organizacijomis nepripažino juridinio asmens statuso. Pirmosios okupacijos kaip ir reokupacijos metais sovietų valdžios požiūriu visi dvasininkai buvo pavojingi politiniai nusikaltėliai, darantys neigiamą įtaką visuomenei, todėl siekė griežtai kontroliuoti dvasininkų veiklą.¹⁶

Karo su Vokietija metais pasikeitė sovietinė politika religinių organizacijų atžvilgiu, kadangi religinės organizacijos, bažnyčia išsaugojo didžiulį autoritetą. Atsisakyta planų atvirai persekioti religiją ir visiškai ją sunaikinti, tad sutelktas dėmesys į religinių institucijų kontrolę ir jų parama valdžios vykdomai vidaus bei užsienio politikai. Tuo tikslu 1943 m. įkurta religinių kultūrų reikalų taryba, kuri turėjo koordinuoti sovietų valdžios politiką religinių organizacijų atžvilgiu. Nors sovietinis režimas per daug neprimetinėjo sovietinio kulto modelio ir vengė agresyvios antireliginės politikos, tačiau bažnyčios hierarchų ir kunigų buvo reikalaujama pasisakyti prieš pagrindines veiklas nukreiptas prieš sovietų valdžią. Bažnyčios vadovai atsisakė, nesutiko dalyvauti bet kokuose veiksmuose susijusiuose su politika motyvuodami Bažnyčios nesikišimu. Kai kurie pasisakė prieš bažnyčios,

¹⁶ Anušauskas, Arvydas, Banionis Juozas, Bauža Česlovas, Brandišauskas Valentinas, Bubnys Arūnas, Jakubačionis Algirdas, Jonušauskas Laurynas, et al. *Lietuva 1940-1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, 132-133 psl.

tikėjimo laisvės suvaržymus. Dėl minėtų priežasčių daugelis vyskupų iki 1947 m. buvo represuoti: Vincentas Borisevičius sušaudytas, Pranciškus Ramanauskui skirti buvo nuteistas kalėti lageryje, o Kaišiadorių ordinaras Teofilis Matulionis ir Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinys nuteisti 7 metus kalėti ypatingajame Vladimiro kalėjime¹⁷. Pastarasis įvykis turėjo būti itin skaudus neseniai išventintam į kunigus Kazimierui Vasiliauskui, kadangi represuotasis Vilniaus arkivyskupas Mečislovas Reinys suteikė jam kunigystės šventimus, kuriais jis tapo oficialiu bažnyčios interesų atstovu ginant tikinčiųjų teises ir laisves.

1948 m. liepos mėn. LKP(b) CK nutarimu „Dėl partinės organizacijos uždavinių demaskuojant priešišką reakcinės katalikų dvasininkijos veiklą“ bažnyčia tapo sovietinio režimo oponentu, buvo siekiama kuo greičiau palaužti religinių bendruomenių organizavimąsi ir veiklą, pradėti registruoti dvasininkai ir religinės bendruomenės, vėliau nacionalizuotas bažnyčios turtas, prasidėjo kunigų represijos. 1944–1953 m. buvo represuoti 364 kunigai, kurie buvo kaltinami ryšių palaikymu su ginkluotu pagrindžiu, antisovietine propaganda, atsisakymu dirbti su sovietų saugumu.¹⁸ Tokie kaltinimai buvo mesti ir Kazimierui Vasiliauskui, kuris 1949 m., kaip ir 90 kitų kunigų, buvo nuteistas kalėti 20 metų.

Po Stalino mirties, 6 deš. pr. antibažnytinė politika sušvelnėjo: stabilizavosi bažnyčios padėtis, susilpnėjo represijos prieš dvasininkus, nustota uždarinėti bažnyčias, tačiau imtasi kontroliuoti kunigų seminarijos veiklą.¹⁹ Iš kalėjimų ir tremties drauge su kitais ėmė grįžti gyvi išlikę kunigai: 1953–1957 m. grįžo 238 kunigai.²⁰ Minėtu laikotarpiu iš tremties (1956 m.) Intos lageryje Komijos ASSR, iškalėjęs pusė bausmės, grįžo Kazimieras Vasiliauskas, kuris kunigiškąją tarnystę tęsė kaip Švenčionių parapijos vikaras, tačiau už aktyvią bažnytinę veiklą 1957 m. kovą vėl buvo ištremtas, tačiau spalio mėn. paleidžiamas be teisės grįžti dirbti į Lietuvą, tad apsigyvena Daugpilyje.

6–7 deš. sandūroje Bažnyčios padėtis vėl pablogėjo: apsunkintos buitinės sąlygos, persekiojami tikintieji. Šie veiksniai nulėmė, jog pradėjo bręsti Lietuvos Katalikų bažnyčios pasipriešinimas sovietų režimui. Pasipriešinimas sietinas su 1965–1966 m. pradėtais organizuoti slaptais kunigų susirinkimais, kuriuose buvo aptariamoms bažnyčios problemoms, sovietų režimo antibažnytinė politika, kunigų veikla. Šių susirinkimų metu kilo idėja nepaklusti sovietų valdžios nurodymams, kurie prieštarauja Kanonų ir žmogaus teisėms. Bažnyčios priešinimasis sovietinei valdžiai galutinai susiformavo 1972 m. pradėjus leisti Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kroniką, kas davė

¹⁷ Ten pat, 375-376 psl.

¹⁸ *LKMA metraštis. XII*. Vilnius: Katalikų akademija, 1998, 48-50 psl.

¹⁹ Anušauskas, Arvydas, Banionis Juozas, Bauža Česlovas, Brandišauskas Valentinas, Bubnys Arūnas, Jakubačionis Algirdas, Jonušauskas Laurynas, et al. *Lietuva 1940-1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, 382 psl.

²⁰ Streikus, Arūnas. *Sovietų valdžios antibažnytinė politika (1953-1967)*. Genocidas ir rezistencija, Vilnius: LGGRTC, 1997, T. 1, p. 137

impulsą ir kitų pagrindinių leidinių formavimuisi.²¹ Šioje vietoje svarbu pabrėžti, jog su aktyviomis disidentinio judėjimo apraiškomis prasideda ir kun. Kazimiero Vasiliausko parama bažnyčios pasipriešinimui sovietinei valdžiai, ypač tais metais, kai jis paskiriamas į Vilniaus Šv. Rapolo bažnyčia.

Devintojo dešimtmečio vidurys buvo reikšmingas tiek antibažnytinio pasipriešinimo judėjimuose, tiek politinio veikimo prasme. Įsikūrusio Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio veikla smarkiai paspartino bažnyčios padėties atkūrimą ir tikinčiųjų teisių užtikrinimą. 1987 m. vasarą sovietinė valdžia atsisako vilčių sukurti ateistinę visuomenę ir ryžosi daryti radikalesnes nuolaidas religinėms organizacijoms, taip tikėdamiesi sulaukti atitinkamos religinių struktūrų paramos. 1988 m. vasarą ir rudenį sovietų valdžia prarado beveik visus Lietuvos Katalikų Bažnyčios kontrolės svetus: be valdžios sprendimo pertvarkytas Bažnyčios valdymas, išrinktas naujas Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininkas Vincentas Sladkevičius, kuris vėliau popiežiaus paskirtas kardinolu. 1988 m. spalio 22 d. per Sąjūdžio steigiamąjį suvažiavimą paskelbta apie katedros grąžinimą tikintiesiems.²² Bažnyčios išsivadavimo įvykiai tiesiogiai palietė ir kun. Kazimierą Vasiliauską, kadangi jis tapo pirmuoju arkikatedros klebonu po sovietinės okupacijos metu.

Ši trumpa Bažnyčios istorijos apžvalga sovietinės okupacijos metais leidžia suprasti tikinčiųjų ir pačios organizacinės struktūros tragediją, geriau įsigilinti į kun. Kazimiero Vasiliausko gyvenimo detales. Dvasininkui teko išgyventi bažnyčios suvaržymų laikotarpį ir asmeniškai nukentėti 20 gyvenimo metų praleidžiant tremtyje, kurioje sugebėjo neprarasti žmogiškumo, vykdyti savo pašaukimą kunigystės kelyje ir po ilgo laiko tarpo grįžus į Lietuvą gaivinti morališkai palaužtą visuomenę.

²¹ Streikus, Arūnas. *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944-1990)*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002, 239-257 psl.

²² Anušauskas, Arvydas, Banionis Juozas, Bauža Česlovas, Brandišauskas Valentinas, Bubnys Arūnas, Jakubačionis Algirdas, Jonušauskas Laurynas, et al. *Lietuva 1940-1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, 627-629 psl.

1.2. Kazimiero Vasiliausko disidentinė veikla 1975–1988 m.

Apie 1976 m. K. Vasiliauskas įsitraukė į tikinčiųjų teisių gynimo judėjimą, bendradarbiavo su pagrindinės spaudos platintojais, pats spausdindavo nedidelį uždraustų knygų, daugiausia religijos, filosofijos kūrinių, užsienyje išleistų poezijos rinkinių kopijų tiražą ir platindavo tarp pažįstamų. K. Vasiliauskas pasirašė ne vieną protestą ir kreipimąsi į Sovietų Sąjungos komunistų partijos centro komiteto vadovus. 1971 ir 1972 m. – vyskupams V. Sladkevičiui ir J. Steponavičiui apginti, taip pat dėl religinės literatūros draudimo.²³ 1972 m. gruodžio 24 d. Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimė Maskvos valdžiai dėl valdžios skelbiamų laisvių ir jų nevykdymo galime rasti ir Kazimiero Vasiliausko parašą. Minėtame kreipimosi pareiškimė atkreipiamas valdžios organų dėmesys į mažėjantį kunigų skaičių krašte, suvaržytą seminarijos veiklą, apie besimokančiųjų dvasinėje mokykloje skaičiaus ribojimą bei klierikų nuolatinius tardymus. Be to pabrėžiama, jog tikinčiųjų bendruomenei draudžiama turėti savo spaudą, naudotis radijo ar televizijos priemonėmis, neleidžiama kanoniškai nevaržomai vykdyti bažnytinę veiklą vien atsižvelgiant į tai, kad daugiau kaip 10 metų vyskupui Julijonui Steponavičiui ir vyskupui Vincentui Sladkevičiui neleidžiama eiti savo tiesioginių pareigų. Taip pat ir kunigams, atlikusiems bausmę kartais reikia laukti eilę metų, kol RRT įgaliojimas teiks leisti eiti kunigų pareigas. Toliau pareiškimė išreikšti prašymai, kurie buvo susiję su aukščiau išvardintomis tikėjimo laisvės problemomis, kliūtimis, kurias sudarė sovietų valdžia²⁴. Tarp 47 dvasininkų parašų šiuose prašymuose galime aptikti ir monsinjoro Kazimiero Vasiliausko parašą. Tai rodo jo kovą dėl sąžinės ir tikėjimo laisvės.

1977 m. liepos mėnesio pareiškimė TSRS CK generaliniam sekretoriui Leonidui Brežnevui tarp Vilniaus arkivyskupijos kunigų parašų galime rasti ir kun. Kazimiero Vasiliausko parašą. Dvasininkai susipažinę su naujosios Tarybų Socialistinių Respublikų Sąjungos Konstitucijos projektu siūlo tam tikrus taisymus, kurie susiję su piliečių lygiateisiškumo principu nepriklausomai nuo jų santykio su religija pagrindu, kad tiek tikintieji, tiek ir netikintieji turėtų vienodas teises ir laisves sąžinės srityje²⁵. Prašoma, kad: „Konstitucijos 53-me straipsnyje, šalia valstybės teikiamos pagalbos šeimai, vystant platų vaikų įstaigų tinklą ir t.t., būtų užtikrinta teisė dar negimusiam kūdikiui gimti ir gyventi; kad būtų garantuota laisvė tėvams auklėti vaikus pagal savo įsitikinimus bei sąžinės laisvę; kad įstatymai daugiau stiprintų santuokos ir šeimos patvarumą.“.

Siekiant dar išsamiau susipažinti su kun. Kazimiero Vasiliausko veiklą ir stiprų jo ryšį su tikinčiųjų teisėms ginti judėjimu galima paminėti ir Vilniaus arkivyskupijos 1979 m. vasario mėn.

²³ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 98 psl.

²⁴ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika Nr. 1. Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas Maskvos valdžiai dėl valdžios skelbiamų laisvių ir jų nevykdymo. 1972 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/1-kronika-1972-m>.

²⁵ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika Nr. 30. Pareiškimai dėl Konstitucijos projekto Leonidui Iljičiui Brežnevui, 1977 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/30-kronika-1977-m>

kunigų pareiškimą TSRS generaliniam prokurorui bei 1979 m. sausio mėn. kunigų pareiškimą TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui ir Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui dėl 1976 metais Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo paskelbtų „Religinių susivienijimų nuostatų“. Kadangi tas dokumentas aiškiai nukreiptas prieš tikėjimo laisvę ir prieš religinių susivienijimų veiklos laisvę, diskriminuoja tikinčiuosius, varžo jų sąžinę, yra priešingi Katalikų Bažnyčios mokslui ir kanonams, Tarybų Sąjungos ir Lietuvos TSR Konstitucijoms, Visuotinei žmogaus teisių deklaracijai ir kitiems Tarybų Sąjungos tarptautiniams įsipareigojimams.²⁶

Pakartotiniame prašyme 1979 m. vasario 2 d. Vilniaus arkivyskupijos kunigai prašo grąžinti vyskupą Julijoną Steponavičių į Vilniaus arkivyskupijos Apaštališkojo Administratoriaus pareigas, kadangi, pasak dvasininkų, Vilniaus arkivyskupijos padėtis, vieną valdytoją pakeitus kitu – Algiiu Gutausku, buvusi nenormali Bažnyčios kanonų, Lietuvos TSR įstatymų ir tikinčiųjų atžvilgiu²⁷. Po šiuo pareiškimu galime rasti ir kun. Kazimiero Vasiliausko parašą, tačiau nebe priežasties. Naujasis Vilniaus arkivyskupijos valdytojas Algis Gutauskas nebuvo susikompromitavęs morališkai ir pakankamai bailus bei klusnus sovietinei valdžiai, gynė KGB bendradarbius. Vilniaus arkivyskupijos kunigai, tarp kurių buvo ir Kazimieras Vasiliauskas suprato kokia grėsmė kyla vyskupijai A. Gutauskui užimant valdytojo pareigas ir esant lojaliam sovietinei valdžiai dėl to, kad per pažįstamus Lenkijoje galėjo gauti vyskupo užtarimą ar net kardinolo titulą, ko tikėjosi sovietinės valdžios organai.²⁸

1975 m. disidentas, akademikas Andrejus Sacharovas atvyko į Vilnių dalyvauti mokslų kandidato, disidento Sergejaus Kovaliovo teisme, nors buvo pavojinga – Kazimieras Vasiliauskas disidentą pasikvietė pietų į Šv. Rapolo bažnyčią. 1980 m. sausio mėn. A. Sacharovas buvo išstremtas į Gorkio miestą.²⁹ 1981 m. gegužės mėn. minint A. Sacharovo 60-metį Lietuvos disidentai parašė jam sveikinimą, kuriame rašė: „Jūsų asmenyje mes regime vieną iš įžymiausių atstovų tos rusų tautos dalies, kuri visada drąsiai gynė dvasines vertybes ir, nepaisydama persekiojimų, puoselėjo žmoniškumą, laisvę ir taurumą.“ <...> „Sveikindami garbingo Jubiliejaus proga, linkime Jums daug puikių, šviesių ir kūrybingų metų, gražiausių svajonių įsikūnijimo bei kuo puikiausios sėkmės sunkioje, bet taurioje kovoje už laisvę, taiką ir laimę.“³⁰ Sveikinimą pasirašė Kazimieras Vasiliauskas ir kiti disidentai. Pasak disidento Stasio Stungurio Kazimieras Vasiliauskas sveikinimą pasirašė gerai

²⁶ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika Nr.38, Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas TSRS generaliniam prokurorui dėl 1976 metais LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo paskelbtų „Religinių susivienijimų nuostatų“, 1979 m.; Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui ir Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui dėl Tikinčiųjų teisėms ginti Katalikų Komiteto pareiškimo NVR.: 5., 1979 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/38-kronika-1979-m>.

²⁷ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika Nr. 38, Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas TSKP CK Generaliniam Sekretoriui dėl prašydama grąžinti vyskupą Julijoną Steponavičių į Vilniaus arkivyskupijos Apaštališkojo Administratoriaus pareigas, 1979 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/38-kronika-1979-m>.

²⁸ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika Nr. 37. Kodėl išrinktas naujas valdytojas?, 1979 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/37-kronika-1979-m>.

²⁹ Nakas, Algimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 39-40 psl.

³⁰ „Sveikinimas A. D. Sacharovui“. *Aušra*, Nr. 29 (69), 1981 m.

žinodamas, jog tokie veiksmai vertinami kaip atviras akibrokštas režimui ir jie paprastai sulaukdavo reakcijos.³¹

1984 m. Lietuvos TSR kunigų pareiškime TSKP CK generaliniam sekretoriui nuogąstaujama, kad egzistuoja tokios anomalijos – sąžinės ir religijos laisvių suvaržymas, religinis niekinimas ir prievartinė ateizacija, kas daugumoje socialistinių valstybių tokie reiškiniai iš esmės neegzistuoja. Teigiama, kad apribojus bažnyčią, skatinama prievartinė ateizacija, vis labiau plinta girtavimas, didėja šeimų skyrybų skaičius, auga moralinis pakrikimas visuomenės gyvenime, o tikintieji nuteikiami prieš pačius ateistus, vaikai nuteikinėjami prieš tėvus žeminant jų autoritetą. Pareiškime rekomenduojama įgyvendinti tas tarptautines teises, kurių laikosi visas kultūringas pasaulis ir kurių laikytis įsipareigojo ir Tarybų Sąjunga bei prašoma panaikinti Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo nuosprendį kun. A. Svarinsko nuteisimo ir kun. S. Tamkevičiaus arešto atvejais. Aptariamame pareiškime TSKP CK Generaliniam sekretoriui pasirašė – 69, atsisakė pasirašyti – 14 kunigų. Tarp pasirašiusių yra ir kun. Kazimieras Vasiliauskas.³²

1988 m. pasinaudojant šiltėjančiu politiniu klimatu vėl kreipiamasi svarbiais Lietuvai klausimais: 1) leisti vyskupui Julijonui Steponavičiui grįžti į Vilnių ir netrukdomai eiti savo vyskupiškas pareigas; įsakyti tuoj pat paleisti į laisvę žmones, praeityje įkalintus už kovą dėl demokratizacijos bei lygiateisiškumo principų įgyvendinimo: kunigus Alfonsą Svarinską ir Sigitą Tamkevičių, pasauliečius Viktorą Petkų, Balį Gajauską, Petrą Gražulį ir kitus; grąžinti tikintiesiems iš jų prievarta atimtas žymiąsias Lietuvos šventoves — Katedrą ir Šv. Kazimiero bažnyčią Vilniuje ir kt. 2) Vėl atkakliai ir pakartotinai reikalaujama, kad siekiant įgyvendinti TSRS ir Lietuvos TSR Konstitucijose pabrėžiamą tikinčiųjų ir netikinčiųjų lygiateisiškumą, būtina padaryti, kad katalikai juridiskai ir faktiskai galėtų laisvai tvarkytis pagal savo tikėjimo nustatytą kanoninę teisę bei tvarką savo vidaus gyvenime; 3) Organizacinėje — visuomeninėje srityje tikintiesiems taip pat turi būti suteiktos tokios pat teisės, kokias turi ateistai, būtent – turi būti leidžiama veikti tikinčiųjų sąjūdžiams bei draugijoms. Pareiškimą 1988 m. pasirašė Lietuvos kunigai tarp kurių buvo kun. Kazimieras Vasiliauskas, kuriam vieno reikalavimo išpildymas ir užgulė pečius – Kazimieras Vasiliauskas tapo Vilniaus katedros klebonu.³³

Telšių vyskupas emeritas Jonas Boruta SJ prisimena, jog arkivyskupas Julijonas Steponavičius kunigus skirstydavo į tris grupes: „Pirmoji iš jų „baltieji“, t. y. dešinieji, „Lietuvos Katalikų bažnyčios Kronikos“ rėmėjai, atviri ir uolūs kovotojai dėl tikėjimo ir sąžinės laisvės. Antroji grupė – „raudonieji“,

³¹ Nakas, Algimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 40 psl.

³² Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika Nr.61. Lietuvos TSR kunigų pareiškimas TSKP CK generaliniam sekretoriui dėl tarptautinės teisės laikymosi ir LTSR Aukščiausiojo Teismo nuosprendžio panaikinimo A. Svarinskui ir S. Tamkevičiui, 1984 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/60-kronika-1983-m-2>.

³³ Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika Nr. 79. Lietuvos Katalikų Bažnyčios kunigų pareiškimas TSKP XIX Sąjunginei Partinei Konferencijai, 1988 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d. <http://www.lkbkronika.lt/index.php/79-kronika-1988-m>.

t. y. kairieji, linkę atvirai kolaboruoti su ateistine, tikėjimą persekiojančia ir ateizmą žmonėms primetančia sovietine valdžia. Trečioji grupė – „žalieji“, atvirai nekolaboruojantys su okupacine, tikėjimą persekiojančia valdžia, tačiau neišdrįstantys prieš tokią valdžią ir jos nusikaltimus pasisakyti.“³⁴ Kun. Kazimierą Vasiliauską arkivyskupas Julijonas Steponavičius priskirdavo „žaliųjų“ grupei. Įdomu tai, jog visi šios grupės kunigai, tarp jų ir Kazimieras Vasiliauskas atgimimo metais buvo pakelti monsinjoras.³⁵

Vienas iš Lietuvos Laisvės Lygos įkūrėjų, disidentinių aktyvistų, pranciškonų vienuolis kun. Julius Sasnauskas prisiminimuose teigia, jog sugrįžęs iš gulagų Kazimieras Vasiliauskas nebuvo tarp didžiųjų kovojančių bažnyčios žvaigždžių, kurių vardus ir žygdarbius šlovindavo „Kronika“. Bažnyčioje pamokslų metu nebuvo girdėti sovietinės valdžios triuškinimo, kalbų, kurios šauktų į kovą su okupantais, tačiau dvasininkas kalbėdavo apie aukštuosius idealus, dorybes ir panašia tematika. Tvyrojo nuomonė, kad galbūt būsimas monsinjoras privengdavo klebono, ar bijo būti iškeltas iš Vilniaus už tiesioginį antisovietinio judėjimo palaikymą, kaip ne kartą buvo nutikę ankstesniais gyvenimo metais. Tačiau net ir praėjus sovietinės okupacijos metams dvasininko laikysena nepakito.³⁶ Galima būtų teigti, kad Juliaus Sasnausko pasakojimas įtvirtina arkivyskupo Julijono Steponavičiaus žodžius, kad monsinjoras priklausė minėtai „žaliųjų“ grupei ir nedrįsta pasisakyti prieš sovietinės valdžios nusikaltimus, tačiau šioje vietoje galime išvelgti ir tylaus, neformalaus, psichologinio veikimo, kuomet autoritetingas asmuo, jo raiška keičia žmogaus mąstymą, o ne bando perauklėti politine prasme.

Nagrinėjant kun. Kazimiero Vasiliausko dalyvavimo disidentinėje veikloje klausimą labai kontraversišką liudijimą pateikia Lietuvos Laisvės Lygos vadovas, vienas žymiausių Lietuvos antisovietinio pasipriešinimo veikėjų – Antanas Terleckas. A. Terlecko pateiktus prisiminimus su Kazimieru Vasiliausku būtų galima apibūdinti kaip ganėtinai artimus, draugiškus nuo susipažinimo 1966 m. iki 1987 m., kuomet, kai pats autorius įvardija draugystę su K. Vasiliausku nutrūko. 1987 m. liepą A. Terleckas rengėsi mitingui prie A. Mickevičiaus paminklo. Jis patraukė KGB dėmesį, buvo tardomas, tad čia ir nutrūko ryšis su K. Vasiliausku. Kaip A. Terleckas teigia prisiminimuose, nenorėjo įtraukti Kazimiero Vasiliausko į antisovietinę veiklą, kadangi jis nebuvo toks drąsus kaip S. Tamkevičius, J. Zdebskis, A. Svarinskas R. Grigas ir kiti. Pasak prisiminimų autoriaus K. Vasiliauskui tapus monsinjoru, daug kas nepatiko jo elgesyje, kadangi jam visi žmonės tapo Dievo vaikais, vertais atleidimo ir užuojautos už nuodėmes bei atleidimus. „Man buvo nesuprantamas visiškas Monsinjoro abejingumas politikai šiandieninėje Lietuvoje, nesuvokimas, kas kaltas dėl piliečių skurdo, daugelį jų įstūmusio į kilpą arba geriausiu atveju atėmusio sveikatą. Mano jausmus Monsinajorui atšaldė jo

³⁴ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 183 psl.

³⁵ Ten pat, 183 psl.

³⁶ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 168-169 psl.

atladumas Lietuvos Nepriklausomybės duobkasiams, socialinio Tautos genocido vykdytojams, nepaisant jų partinės priklausomybės. Savo elgesį Monsinjoras grindė krikščioniškuoju atladumu, o aš teatleidžia jis man, politiniu ištižimu.“ – tokį, kaip teigia disidentas, kritiška vertinimą, pateikia disidentinės veiklos atžvilgiu. Tai vienintelis toks liudijimas pateiktas prisiminimų rinkinyje, kuriame tarp sentimentalių kalbų mirusiajam ir nostalgiskų atsiminimų, išsakyta kritika bei priekaištai.³⁷

Aptariant nagrinėjamą aspektą svarbus yra Lietuvos pasipriešinimo nacių ir sovietų okupaciniams režimams veikėjo, Kazimiero Vasiliausko lagerio draugo Intoje Aleksandro Bendinsko pasakojimas. Pasak autoriaus 1972 m. pradėjus leisti „Lietuvos Katalikų bažnyčios Kroniką“ „Kaziukas taip pat labai tuo džiaugėsi ir prisidėjo visais įmanomais būdais“, tačiau niekas konkrečiai nėra įvardinta. Įdomiausias šios draugystės faktas būtų 1939-08-23 Stalino ir Hitlerio nurodymu sudaryto Molotovo-Ribentropo pakto išviešinimas. Pasinaudojant Kazimiero Vasiliausko ir Aleksandro Bendinsko ryšiais su lagerio laikų rusais gauti Ribentropo-Molotovo pakto nuorašai, slaptieji protokolai ir visi priedai, kurie buvo padauginti savilaidos būdu ir išdalinti. Kaip teigia teksto autorius, taip buvo išsklaidyta migla, jog šie dokumentai išvis neegzistuoja bei sudarė „sprogusios bombos“ įspūdį, kuriuo stebės net aukštosios nomenklatūros atstovai.³⁸

Taigi, galima daryti išvadą, jog monsinjoro Kazimiero Vasiliausko veikla 1975–1988 m. yra glaudžiai susijusi su disidentiniu to meto judėjimu, kuris aktyviai priešinosi sovietinei valdžiai ir jos ideologijai, tačiau Kazimiero Vasiliausko veikla šioje srityje buvo mažiau aktyvesnė, nei kitų to meto dvasininkų (S. Tamkevičiaus, J. Zdebskio, A. Svarinsko). Apie neaktyvų dalyvavimą disidentinėje veikloje, palyginus su kitais minėtais disidentais, liudija Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikose pateiktų memorandumų, pareiškimų sovietinei valdžiai skaičius su dvasininko parašu (žr. 1 priedą). Pats dvasininkas teigė, jog nesivelia į politines rietenas, kuriuos užtrauktų komunistinės valdžios šešėlių jam ir parapijiečiams, kadangi dėl to grėsi tremtis ar iškėlimas, tad daugiau skyrė laiko kunigiškai tarnystei, nei disidentinei kovai. Tačiau visada pasisakė už žmogaus laisvą valią, teisę ir orumą.

³⁷ Ten pat, 207-220 psl.

³⁸ Ten pat, 223-224 psl.

2. VEIKLA LIETUVOS PERSITVARKYMO SAJŪDYJE

Simboliška, jog Sajūdžio metais svarbų vaidmenį visuomenėje užėmė ne tik politikai, bet ir dvasininkai. Vienu iš tokių asmenų, aptariamų laikotarpiu, tapo ir monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas, kurį tėvas Stanislovas apibūdina kaip dvasinį lyderį, inteligentą, tolerantišką žmogų.³⁹ Kaip moralinis ir dvasinis autoritetas kunigas Kazimieras Vasiliauskas nešė tikrąją Lietuvos Persitvarkymo Sajūdžio – vienijančio, o ne skaldančio, tautą vėliavą. Pirmą kartą į veiklą įsitraukė 1988 m. lapkritį Mokslų akademijos salėje vykusiame posėdyje, kurio metu buvo įkurta Sajūdžio iniciatyvinė grupė.⁴⁰

2.1. Lietuvos Persitvarkymo Sajūdžio Vilniaus miesto taryboje 1988–1990 m.

1988 m. rugsėjo 15 d., dalyvaujant Vilniaus miesto Sajūdžio rėmimo grupėms, išrinkta Vilniaus miesto Sajūdžio taryba ir aktyvas, o tų pačių metų spalio 23 d. išrinkus tarybos narius į LPS Seimo tarybą, Vilniaus miesto Sajūdžio taryba pasipildė aktyvo nariais.⁴¹ Apie Kazimiero Vasiliausko narystę LPS Vilniaus miesto taryboje ir veiklą liudija archyvuose išlikę posėdžių protokolų įrašai.

Remiantis apibendrintais posėdžių protokolų įrašais, tiksliau, kun. Kazimiero Vasiliausko aktyvumu dalyvaujant LPS Vilniaus miesto taryboje (žr. 2 priedą), galime daryti prielaidą, jog dvasininko indėlis aptariamoje struktūroje sprendžiant probleminius klausimus, priimant vienus ar kitus sprendimus nebuvo didelis. Kitaip tariant, K. Vasiliausko pavardės taip dažnai nesutiksime, kaip pvz., V. Aliulio, A. Terlecko, L. Truskos ar A. Šliogerio, kurie nuolat betarpiškai teikia informaciją apie organizacijos vykdomą veiklą, planus ir pan. Kita vertus suvestinėje (žr. 2 priedą) matyti, jog Kazimieras Vasiliauskas dalyvavo 3 posėdžiuose iš 26, tačiau vargu ar galima teigti, jog jo iškelti klausimai bendrame LPS kontekste buvo prioritetingi, kuomet buvo svarbesni politinio pobūdžio probleminių klausimų sprendimai.

1988 m. spalio 18 d. LPS Vilniaus miesto tarybos posėdyje buvo svarstomi tokie klausimai, kaip Trijų Kryžių atstatymas, nacionalinė atributika mokyklose, galimybė Sajūdžiui naudotis televizija, LKP suvažiavimo organizavimas ir CK atnaujinimas, I-ojo ir II-ojo sekretorių padėtis pabrėžiamas kaip svarbiausias posėdžio klausimas ir, be abejo, V. Čepaičio ir K. Vasiliausko iškelti klausimai tikinčiųjų ir bažnyčios reikalais. Kazimieras Vasiliauskas posėdžio dalyviams priminė, jog per 40 metų, kuriuos jis gyveno Vilniuje, uždaryta 20 bažnyčių, sunaikinta 20 koplyčių ir ragino miesto vadovus tai pripažinti. Dvasininkas konstatavo, jog bažnyčios paliktos be priežiūros, o kultūra ir religija per tai patyrė didžiulius nuostolius. Kreipdamasis į posėdžio dalyvius ragino prašyti valdžios, grąžinti

³⁹ Ten pat, 134 psl.

⁴⁰ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 132 psl.

⁴¹ Genzelis, Bronislovas ir Rupšytė Angonita. *Kelias į Nepriklausomybę: Lietuvos Sajūdis 1988-1991*. Kaunas: Šviesa, 2010, 385 psl.

bažnyčias, statytas savo lėšomis ir išsaugotas iki 1948 m. Kalboje pabrėžė, jog pirmumas turi būti teikiamas katedrai, Šv. Kazimiero palaikų gražinimui į šventovę bei vyskupo Julijono Steponavičiaus gražinimui į teisėtas arkivyskupo pareigas.⁴² Kaip matyti iš K. Vasiliausko prašymų posėdyje, visi reikalai tiesiogiai susiję su bažnyčios bei religiniu, kultūriniu gyvenimu. Jaučiamas reikalavimas, kad sovietinė nomenklatūra pripažintų kaltę. Kaip vėliau matysime, kaltės pripažinimo klausimu, ypač kalbant apie Lietuvos vyskupų laišką 1993 m., Kazimiero Vasiliausko požiūris pasikeičia.

Toliau bandant apžvelgti monsinjoro Kazimiero Vasiliausko veiklą aptarsime 1988 m. lapkričio 24 d. posėdį, kurio darbotvarkėje buvo aptarti migracijos klausimai, Sąjūdžio žinių, spaudos konferencijos ir, svarbiausia, Vasario 16-osios minėjimo bei bendrų veiksmų su LPS Seimo taryba planas, tačiau iš protokolo įrašų matyti, kad dvasininkas nepasisakė.⁴³

Nagrinėjant protokolą, kurio data nepažymėta (nėra antraštinio puslapio), tačiau jis turėjo būti sudarytas tarp 1988 m. lapkričio 28 d. ir 1988 m. gruodžio 5 d., užfiksuoti monsinjoro pasisakymai vėlgi tiesiogiai susiję su bažnyčios reikalais, t. y. arkikatedros problemomis, kuriose teikiama informacija apie dailės muziejaus remontavimo darbus katedroje, sprendžiama, ar leisti laikyti pamaldas tautos religiniame centre lenkų kalba. K. Vasiliauskui J. Oleko paklausus, ar vienuolės galėtų slaugyti ligonius ligoninėse, pastarasis atsakė, kad paklaus bažnyčios vadovybės. Šio posėdžio metu K. Vasiliauskas kaip dvasininkijos atstovas buvo pasiūlytas į komisiją, kuri turėjo koordinuoti veiksmus su LPS aukščiausiomis institucijomis ir LPS pagalbinėmis institucijomis, ruošti ir skelbti bendrus nutarimus bei akcijas.⁴⁴

Paskutiniame protokoluotame kun. Kazimiero Vasiliausko pasisakyme tarybos posėdyje 1989 m. sausio 9 d. dvasininkas informavo apie vizitą pas vyskupą Julijoną Steponavičių ir kurijos priimtus sprendimus dėl katedros atgavimo iškilnių organizavimo vasario 5 d. bei Vasario 16-osios šventės. Teikiama informacija apie katedroje atliktus darbus.⁴⁵

Apibendrinant galima teigti, kad kun., Kazimieras Vasiliauskas atliko tik tarpininko, tarp bažnyčios vadovų ir LPS Vilniaus miesto tarybos, vaidmenį ginant bažnyčios interesus ir sprendžiant tam tikrus klausimus, kurie tiesiogiai siejosi su bažnyčios gyvenimu. Galime daryti prielaidą, jog Kazimieras Vasiliauskas Vilniaus miesto tarybos veikloje laikėsi dvasininkų nesikišimo į politiką principo, tačiau stovėjo už bažnyčios ir tikinčiųjų interesus.

⁴² Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto tarybos posėdžių protokolai, Lietuvos Valstyvės Naujasis Archyvas, f. 10, ap. 1, b. 329, 23-25.

⁴³ Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto tarybos posėdžių protokolai, LVNA, f. 10, ap. 1, b. 329, 72-75.

⁴⁴ Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto tarybos posėdžių protokolai, LVNA, f. 10, ap. 1, b. 329, 86-91.

⁴⁵ Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto tarybos posėdžių protokolai, LVNA, f. 10, ap. 1, b. 330, 1-6.

2.2. Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Seime 1988–1990 m.

1988 m. spalio 22–23 d. vykusiamame Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime buvo išrinktos vadovaujančiosios Sąjūdžio institucijos: seimas ir taryba. Tarp siūlomų kandidatų į LPS Seimą buvo ir kun. Kazimiero Vasiliausko pavardė. „Žmogus daug pasidaravęs dvasinio kėlimo srityje. Nepalaužtas nė Sibiro lagerių, nė neleidimo apsigyventi Lietuvoje; po lagerio išgyvenęs 10 m. šalia Lietuvos. Ir dabar besidarbuojantis keliant tautą iš apsnūdimo ir baimės“ – toks tekstas pateikiamas kun. Medardo Čeponio siūlančiojo K. Vasiliausko kandidatūrą į LPS Seimą.⁴⁶

Kazimieras Vasiliauskas LPS priklausė religinių reikalų komitetui ir buvo jo pirmininkas. Kartu su K. Vasiliausku komitetui priklausė ir disidentas, kun. Bronius Antanaitis, mons. Kazys Gaščiūnas, mons. Vincentas Jalinskas, kun. Algimantas Keina ir kun. Pranas Račiūnas.⁴⁷ Visi šio komiteto nariai buvo dvasininkai ir vienaip ar kitaip susiję su Tikinčiųjų Teisėms Ginti komiteto, Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos platinimo veikla.

Nagrinėjant Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo posėdžių I-IX sesijų dokumentus konkrečios Kazimiero Vasiliausko, religinių reikalų komiteto veiklos, pasisakymų, dokumentų, probleminių klausimų, kuriuos galėjo spręsti nerasta. Galime daryti prielaidą, jog religinių reikalų komitetas rūpinosi tikinčiųjų teisių problemų sprendimu, sovietmečiu nacionalizuoto Bažnyčios turto klausimais ir pan. Apie Kazimiero Vasiliausko veiklą liudija tik jo atžymos Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio seimo posėdžiuose.

⁴⁶ Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio steigiamojo suvažiavimo kandidato į Seimą siūlymai, T-V, LVNA, f. 10, ap. 1, b. 19, 101.

⁴⁷ Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Seimo, Seimo tarybos narių, Kultūros darbuotojų ir kitų Sąjūdžio rėmimo grupių bei komisijų narių sąrašai, LVNA, f. 10, ap. 1, b. 86, 13.

3. BAŽNYTINĖ IR VISUOMENINĖ VEIKLA 1975–2001 METAIS

1975 m. liepos 28 d. K. Vasiliauskas atvyko į Vilnių ir pradėjo eiti vikaro-adjutoriaus pareigas Šv. Rapolo bažnyčioje.⁴⁸ Vilniuje dvasininkui teko susidurti su visiškai naujomis aplinkybėmis: nauji žmonės, butas, aplinka, didesni reikalavimai darbo srityje, mišios lenkų kalba – pastaroji kėlė daug sunkumų, nes jos mokymasis atimdavo daug laiko.⁴⁹

Aktyvus vikaro gyvenimas prasidėjo susirgus Šv. Rapolo bažnyčios klebonui, kai K. Vasiliauskui teko visi parapijos darbai neleisdavę ištrūkti net dienai. Ypač įtempti tapdavo sekmadieniai, kai visiškai neturėdavo nei laiko, nei jėgų, o prie įtemptos rutinos prisidėdavo ir ligonių lankymas namuose.⁵⁰

Vaclovas Aliulis pažymi, jog Kazimieras Vasiliauskas visa siela džiaugėsi Atgimimu, tačiau nesibrovė į jo priekį.⁵¹ Nepaisant to, Kazimiero Vasiliausko gyvenime netrūko dinamikos, kadangi jo kaip Atgautos arkikatedros klebono pečius užgulė Lietuvai svarbių įvykių koordinavimas: Vilniaus katedros atšventinimas, administravimas ir sielovada, Šv. Kazimiero relikvijų grąžinimas, Sausio 13-osios aukų laidotuvės, arkivyskupo Julijono Steponavičiaus laidotuvės, arkivyskupo Audrio Juozo Bačkio atvykimas, Jono Pauliaus II vizitas, seminarijos rektoriaus pareigos. Tad toliau Kazimiero Vasiliausko veikla bus nagrinėjama išskiriant 2 etapus: 1) 1975–1990 m. kovo 11 d., sovietmetis; 2) 1990 kovo 11 d.–2001 m., veikla Lietuvai atgavus nepriklausomybę.

3.1. Veikla 1975–1990 metais

Vaclovas Aliulis MIC savo pasakojime apie Kazimierą Vasiliauską apibūdina jį kaip didelę Apvaizdos dovaną Lietuvai, kuris savo asmenybės bruožais, interesų platumu, labai nuoširdžiu gerumu gebėjo kurti ir palaikyti ryšį tarp Katalikų Bažnyčios nuo paprasto žmogaus, kūrėjo iki politiko. Pasak V. Aliulio – „Už viską iškalbingesni jo veiksmai, kai per bažnytinius patarnavimus dvasininkas mėgino sušildyti, suasmeninti santykį tarp žmonių savo nuoširdumu, domėtis kiekvienu sutinkamu, ypač jaunu žmogumi.“⁵²

3.1.1. Tautiečių sielovada už Lietuvos ribų

Dvasininko aktyvumą, gebėjimą bendrauti ir susibendrauti liudija Vaclovo Aliulio kelionių įspūdžiai. Kazimieras Vasiliauskas rasdavo laiko kelionėms į Leningradą, kur Švč. Mergelės Marijos ėmimo į dangų bažnyčioje aukodavo Šv. Mišias tautiečiams ir į kitas lietuvių bendruomenes Rusijoje.

⁴⁸ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 96 psl.

⁴⁹ Ten pat, 96 psl.

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjas Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 155 psl.

⁵² Ten pat, 154-155 psl.

Ramunė Sakalauskaitė monsinjoro biografijoje rašo, kad per vieną kelionę dvasininkas susipažino su Leningrado Nikolajaus Rimskio-Korsakovo konservatorijos prorektoriumi teatro ir tarptautiniams ryšiams profesoriumi Gintautu Želviu, kuriam dvasininkas parodė didelį dėmesį ir pastarųjų pokalbiai trukdavo iki ryto.

Toks platus spektras įvairių išsilavinusių asmenų, inteligentų rodo aukštą monsinjoro Kazimiero Vasiliausko statusą bendruomenėje ir žmonių tarpe, kuriuose jis reiškėsi bei jo paties erudicijos lygį. Žinoma, jau tuomet toks dvasininko gyvenimo būdas nebuvo visiems priimtinas, pavyzdžiui, klebonystės metais Vilniaus Šv. Arkangelo Rapolo klebonas, Kazimiero Vasiliausko kurso draugas Antanas Dilys piktinosi dvasininko laisvumu, paprastumu, savitu bažnyčios kanonų traktavimu, ypač kai slapta krikštijo arba laimino antrąsias santuokas, bendravo su disidentais.⁵³

1990 m. kaip arkikatedros klebonas vyko į Komijos autonominę Respubliką. Intos bendruomenės prašymu pašventino paminklą stalinizmo aukoms. Atidengiant paminklą ir bendraujant su žmonėmis K. Vasiliauskas priminė, kad Komija yra didelis kapinynas žmonių, kurie paaukojo save už tėvynės ir tikėjimo laisvę.⁵⁴ Tokių kelionių vėliau būta ir daugiau, Lietuvos vyskupų konferencijos sprendimu K. Vasiliauskui buvo pavesta talkinti vyskupui P. Baltakiui, be abejo, pažymima, jog šios užduoties K. Vasiliauskas ėmėsi ir pasišventusiai rūpinosi Sovietų Sąjungoje tebegyvenančiais lietuviais nepaisant amžiaus ir negalavimų naštos. Pvz., 1998 m. planuose buvo numatyta lankyti lietuvius Pelesoje, Gardine, vykti į Sibiro vietas.⁵⁵

Šie pavyzdžiai iliustruoja, jog Kazimieras Vasiliauskas buvo mėgiamas, žinomas kaip dvasininkas ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų, o ypač buvusių sovietinio režimo aukų, kalinių tremtinių, kas, vienu ar kitu atveju, galėjo sąlygoti simpatijas šiam dvasininkui. Tokio likimo asmenybė savaime tampo tvirtybės, tautiškumo simboliu, kuris savo istorija įkvėpė kitus.

Be abejo, sielovadinė veikla už Lietuvos ribų nenutrūko ir atgavus nepriklausomybę. 1997 m., būdamas garbaus amžiaus, monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas iš Vilniaus arkivyskupo metropolito Audrio Juozo Bačkio gavo leidimą aptarnauti lietuvių bendruomenės katalikus Rusijos europinės dalies katalikų apaštalinėje administratūroje, tačiau oficialaus paskyrimo negavo. Tokie svarstymai visuomenėje sukėlė prieštaravimų, jog dvasininkas nėra tinkamas dėl savo fizinės būklės, tačiau pats kun. Kazimieras Vasiliauskas buvo labai susirūpinęs tuo klausimu, nes Rusijos lietuvių katalikai neturėjo dvasinio globėjo⁵⁶. Žiniasklaidoje, visuomenės tarpe, būta nuomonių, jog kun. Kazimieras Vasiliauskas, kaip Bažnyčios ir visuomenės autoritetas, buvo neparankus bažnyčios vyresnybei ir buvo

⁵³ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 103 psl.

⁵⁴ Ten pat, 120 psl.

⁵⁵ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 491-492 psl.

⁵⁶ Ganusauskas, Edmundas. „Monsinjorui K. Vasiliauskui gresia dar viena tremtis“. *Lietuvos rytas*, 1997 m. liepos 25 d., Nr.: 172 (2001), 1-3 psl.

naudojamasi jo nuolankumu vadovaujantis subordinacijos principu bažnyčioms hierarchams⁵⁷. Kita vertus, nepagrįstą visuomenės reakciją galėjo sąlygoti ir tai, jog teks atsisveikinti su ilgamečiu Vilniaus miesto šviesuoliu.

Iš Kazimiero Vasiliausko pozicijos akivaizdžiai matosi, jog jam buvo svarbus ryšio puoselėjimas su Rusijos lietuvių bendruomene. Dvasininką su Rusijos lietuviais siejo tremties metai, tarnystė lageryje.

3.1.2. Religinio švietimo problema

Vienas iš įdomesnių momentų mons. Kazimiero Vasiliausko veikloje buvo apie 1989 m., kada Lietuvos TSR švietimo ministerijoje svarstomi tikybos bei dorinio ugdymo dėstymo mokykloje klausimai. Šio pasitarimo metu išsiskyrė dvi pozicijos: 1) prof. Meilė Lukšienė, kuri teigė, kad atskirai tikybos mokytį nereikėtų, užtektų humanistinės moralės, kuri Lietuvoje suvokiama krikščioniškai; 2) Vilniaus arkivyskupijos katechetinės komisijos nario, dab. Vyskupo emerito Jono Borutos SJ manymu, ką pasaulietinės moralės ir etikos mokslas teigia tik dėl natūraliųjų, žmogiškų motyvų, krikščioniškoji moralė tai papildomai pagrindžia religiniais motyvais. Dar vienas motyvas buvo, kad sovietinės mokyklos auklėtiniai negavo didelės kultūrinio palikimo dalies – Švento Rašto ir krikščioniškos kultūros vyksmo pažinimo. Visų nuostabai, kun. Kazimieras Vasiliauskas palaikė pirmąją, prof. Meilės Lukšienės poziciją, taip išreiškiant, jog natūralioji dorinė plotmė, žmogiškos vertybės, tautiniai ir moraliniai idealai, ne visada siejami su Bažnyčia.⁵⁸ Taigi šis trumpas liudijimas apie monsinjoro veiklą formuojant švietimo politiką Atgimimo laikotarpiu liudija tam tikrą jo statusą tiek valstybės, kaip politinio vieneto kontekste, tiek Bažnyčios gyvenime, tačiau iš pateikto pavyzdžio galime pastebėti, jog tai buvusi tikrai neeilinė asmenybė, kadangi nebijojo drąsiai išsakyti savo nuomonę, net jei ji ir išsiskirdavo su kolegomis tikėjimo broliais.

Vienas iš svarbesnių įvykių, tai Vilniaus katedros grąžinimas Vilniaus kurijai. K. Vasiliauskas vadovavo perėmimo komisijai ir J. Steponavičiaus paskyrimu 1989 m. sausio 11 d. tapo arkikatedros klebonu. Monsinjorui tapus arkikatedros klebonu atlikta daugybė darbų, kad pastatas vėl tarnautų pamaldumo praktikoms: sudėtos grindys, atkurtas altorius, sakykla, vyskupo sostas, sutvarkyta Šv. Kazimiero koplyčia.⁵⁹

3.1.3. Jaunosios kartos sielovada

Remiantis Vaclovo Aliulio prisiminimais, monsinjoras darbo katedroje metu pasilikdavo sau priimtinausias darbo kertes, tai – pamaldos su vaikais ir jiems skiriami dorinamieji pamokslėliai su

⁵⁷ Paukštelienė, Joana. „Kitiems dalydamas viltį, kunigas pats apsiginti negali“. *Lietuvos rytas*, 1997 m. liepos 30 d., Nr.: 176 (2005), 4 psl.

⁵⁸ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 156-157 psl.

⁵⁹ Daujotytė, Viktorija. *Žmogus ir jo kalnas: apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską: asmenybės fenomenologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, 173 psl.

pavyzdžiais, kuriuose daug kalbama apie šeimą.⁶⁰

Iš tikrųjų, ypatingai didelį dėmesį kun. Kazimieras Vasiliauskas skyrė jaunajai kartai, jos katechetizacijai. Vaikuose monsinjoras ugdė jauno žmogaus atsakomybės jausmą, juos, dar nepažinusius liturgijos, bandant įtraukti į apeigas išdalinant jiems tekstus. Kiekvieną savaitę būdavo sudaromi užduočių sąrašai, siekiant vaikus išmokyti įvairių darbų ir disciplinos tiek bažnyčioje, tiek namuose.⁶¹

Darbo su vaikais metu buvo svarbu, kad K. Vasiliauskas numatė didėjančią vaikų gyvenimo krizę: vaikai žūsta stichijose, avarijose, katastrofose, skursta, pametami, nereikalingi, didelis savižudybių skaičius, – šios priežastys lėmė dalyvavimą komisijose, skirtose nepilnamečiams, beglobiams, neįgaliems vaikams, kad bent žodžiu ar autoritetu palaikytu jaunąją kartą.⁶²

Dvasininkui vaikų katechizacija aktuali buvo ne tik sovietiniu laikotarpiu, bet ir nepriklausomoje Lietuvoje, tad minėta veikla įgijo tęstinumą. Pats monsinjoras dienraštyje „Lietuvos rytas“ 1996 m. teigė, jog jis nuolatinis svečias pas našlaičius ir likimo nuskriaustus vaikus, niekada neatsisakė tarti ganytojo žodį mokykloje, paties kunigo iniciatyva atgautoje arkikatedroje pradėtos aukoti mišios skirtos vaikams, kurie buvo įtraukti į liturgiją, – patarnavo mišiose, giedojo chore⁶³.

3.2. Veikla 1991–2001 metais

Pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvą ištiko vertybinių nuostatų, politinės sistemos pokyčiai, ekonominė krizė, kuri lėmė žmonių susvetimėjimą, nepasitikėjimą vienas kitu, nusivylimą nepriklausomybės atneštais sunkumais. Tačiau tik bendras darbas ir žmonių susivienijimas lėmė sėkmingos atgimstančios valstybės koncepciją. Dvasininką kaip santarvės ir tolerancijos šauklį savo atsiminimuose mena literatūros tyrinėtoja, kritikė Vanda Zaborskaitė. Kazimieras Vasiliauskas pabrėžė būtinybę užmiršti nesantarvę, žmonėms jungtis aukštųjų vertybių pagrindu, puoselėti toleranciją ir žmoniškumą, kas galėjo lemti žmonių simpatijas šiam dvasininkui. Pasak Vandos Zaborskaitės kunigas buvo suvokiamas kaip neginčijamas moralinis autoritetas, kuriam svarbios ne deklaracijos, o vidinis žmogaus nusiteikimas, kukli ir sąžininga dvasios laikysena.⁶⁴

Literatūros tyrinėtoja Viktorija Daujotytė pažymi, jog sunki ir komplikauta Nepriklausomybės pradžia išryškino mons. Kazimiero Vasiliausko ypatingas galias veikti svarbiose situacijose prisiimant asmenine atsakomybę, pasisakant. Tačiau pažymi, jog kunigiškas gyvenimo būdas, asmenybės rėmas

⁶⁰ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose.* Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 156 psl.

⁶¹ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjero Kazimiero Vasiliausko biografija.* Vilnius: Porta artis, 2015, 105 psl.

⁶² Daujotytė, Viktorija. *Žmogus ir jo kalnas: apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską: asmenybės fenomenologija.* Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, 14-15 psl.

⁶³ Jonušaitė, Neringa. „Monsinjoras mišiose laukia jaunųjų maldininkų“. *Lietuvos rytas*, 1996 m. birželio 19 d., Nr.: 142 (1667), 50 psl.

⁶⁴ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose.* Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 41 psl.

buvo prisiimtas, visose gyvenimo situacijose išsaugotas ir išlaikytas, nepaisant to, jog buvo gana laisvas, jo padėčiai netgi rizikingai laisvas žmogus, daug keliavęs, važinėjęs, matęs, pažinęs.⁶⁵

3.2.1. Akademinė sielovada

1993 m. atkūrus Vilniaus kunigų seminariją – K. Vasiliauskas buvo paskirtas jos rektoriumi. Vienas iš pateikiamų paskyrimo motyvų tas, jog tuometinis arkivyskupas Audrys Juozas Bačkis siekė išlaikyti istorinį tęstinumą, tad pirmuoju rektoriumi paskyrė buvusios Vilniaus kunigų seminarijos, Mečislovo Reinio išventintą auklėtinį.⁶⁶ Pasak Andriaus Narbekovo, kuris dirbo su Kazimieru Vasiliausku kaip kunigų seminarijos studijų prefektas – naujasis rektorius buvo puikus pavyzdys: perėjęs lagerius, garbingas, žmones mylintis kunigas. Neatsitiktinai monsinjoras išskirtas iš kitų, net teologijos mokslus Italijoje baigusių kunigų.⁶⁷

Vienoje iš kalbų Vilniaus kunigų seminarijos atsikūrimo pradžioje mons. Kazimieras teigė, jog „Vilniaus kunigų seminarijos tikslas būtų, kad, laikui bėgant išaugusi į dvasinę akademiją, kokia istoriškai ir buvo, ji parengtų intelektualius amžinųjų tiesų skelbėjus“⁶⁸. Greičiausiai jo rektoriavimo metais šiam tikslui nebuvo lemta išsipildyti. Nors monsinjoras ir buvo puikus pavyzdys, tačiau seminarijos auklėtiniais nesidžiaugė. Remiantis Mindaugo Bloznelio pasakojimu, dvasininkas nerimavo, jog tarp kunigų luomo atstovų augs „aukos nepažįstantys valdininkai“, kuriems turi būti skanus valgis ir geros buitinės sąlygos.⁶⁹ Toks išsireiškimas rodo tam tikrą susirūpinimą nepriklausomos Lietuvos, naujos kartos atžvilgiu ir pašaukimo klausimais. Kardinolas Audrys Juozas Bačkis prisimena, jog dvasinė formacija buvo rimtas iššūkis, nors akademinis išsilavinimas ir buvo siekiamybė siekiant vadovauti krikščionių bendruomenei, pabrėžiama, kad smarkiai orientuotasi į teisingą vertybių suvokimą, nes kunigai iki tol buvo ugdomi indiferentiškumo, aptemusio vertybių suvokimo, kultūrinio pliuralizmo sąlygomis. Tad ypatingas dėmesys buvo skiriamas sąžinės ugdymui, nes seminarijos auklėtiniai buvo atėję iš visuomenės paženklintos individualizmo, susvetimėjimo, uždarumo, nepasitikėjimo.⁷⁰ Tad kardinolo atsiminimai tik patvirtina Kazimiero Vasiliausko nuogaštavimus apie seminarijos auklėtinius, tačiau tam tikra prasme turėjo atverti naujos veiklos lauką, idėjų sklaidą, kas buvo mons. Kazimiero Vasiliausko filosofiją varanti jėga.

Kazimierui Vasiliauskui buvo artima ir pasaulietinė akademinė bendruomenė bei jos

⁶⁵ Daujotytė, Viktorija. *Žmogus ir jo kalnas: apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską: asmenybės fenomenologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, 10-11 psl.

⁶⁶ Dikevičius, Danielius ir Gudauskienė Ingrida. „Duosiu jums ganytojų pagal savo širdį. Minint Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos atkūrimo dvidešimtmetį“, *Bibliotheca Sacti Josephi 4*, Vilnius: Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija, 2014, 182 psl.

⁶⁷ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjero Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 135 psl.

⁶⁸ Nauckūnaitė, Zita. *Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija 1993-2003*. Vilnius: Aidai, 2004, 22 psl.

⁶⁹ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 314 psl.

⁷⁰ Dikevičius, Danielius ir Gudauskienė Ingrida. „Duosiu jums ganytojų pagal savo širdį. Minint Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos atkūrimo dvidešimtmetį“, *Bibliotheca Sacti Josephi 4*, Vilnius: Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija, 2014, 2014, 184-185 psl.

sielovada, kur jis atsiskleidė ne tik kaip dvasininkas, bet ir akademikų, studentų kompanionas. Ryškiausias dalyvavimas universiteto bendruomenės veikloje atsiskleidžia per VGTU istorijos prizmę.

1990 m. Vilniaus inžinerinį institutą pertvarkant į Technikos Universitetą, o 1994 m. atnaujinus universiteto atributiką, buvo kreiptasi į Vilniaus arkikatedros bazilikos kleboną, kurio buvo prašoma pašventinti pertvarkyto universiteto vėliavą.⁷¹ Iškilmingoje ceremonijoje mons. Kazimieras Vasiliauskas kreipėsi į universiteto bendruomenės narius džiaugdamasis, kad, kai jie sprendė kur ateiti su „vėliava, kaip simboliu savo aukštųjų siekių“, Technikos universiteto atstovai pasirinko katedrą. Dvasininkas linkėjo jauniems aukštosios mokyklos atstovams būti šviesos nešėjais atgimstančiai Tėvynei, kadangi Lietuva aptariamam laikotarpiu buvo draskoma politinių, ekonominių problemų, mentalinio sutrikimo. Gegužės 26 d., dieną po vėliavos pašventinimo vyko VTU rektoriaus E. K. Zavasko inauguravimo iškilmės, kuriuose monsinjoras pasidžiaugė vadovo rūpesčiu bendruomenės dvasios reikalais ir linkėjo žmonių sielose ugdyti gėrio, grožio ir tiesos siekimą.⁷² Nuo to laiko monsinjoras aktyviai įsiliejo į universiteto veiklą, jis tapo nuolatinis jo svečiu. Dalyvaudavo įvairiuose renginiuose, imatrikuliacijose, minint valstybines šventes, buvusių bendruomenės narių laidotuvėse ir kt.⁷³

1996 m. sausio 12 d. VGTU Vilniaus arkikatedros bazilikos klebonas dalyvavo Sausio 13-osios įvykių minėjime, kurio metu pašventinta prie televizijos bokšto Sausio 13-ąją žuvusio universiteto auklėtinio Rolando Jankausko atminimo lenta. Renginio metu kunigas kalbėjo: „Visa tauta prie televizijos bokšto stovėjo tada kaip viena šeima. Mes matėm priešą ir supratom, kad mes tuos pačius dalykus mylim, kad mes visi pasiryžę už savo tautos laisvę, nepriklausomybę viską atiduoti. Atvyko tankai ir patrankos, ginkluoti nuo kulnų iki dantų žmonės, o mes turėjome tik vieną ginklą – meilę Tėvynei ir meilę vienas kitam. Ir mes tvirtai tikėjom – meilė nugalės. <...> didieji mąstytojai teigia: nėra didesnės laimės jaunam žmogui, kaip turėti aukštas idėjas, tas idėjas brandinti, kentėti ir mirti už savo idėją. Didesnio, garbingesnio žmogaus, pasakytum net – laimingesnio žmogaus už šį jaunuolį mes nežinom. Senovės romėnai sakydavo: „Saldu ir malonu už Tėvynę mirti“. Saldu už Tėvynę viską atiduoti. Tai tą naktį pažino ir mūsų šiandien minimas Rolandas. <...>. Todėl šiandien stovėdami prie šios lentos, kuri yra lyg mūsų brangaus, jūsų universiteto studento Rolando simbolis, žiūrėkime į jį ne tik su liūdesiu. Jis – pasididžiavimas mūsų tautos. Tai nepražęsta, nesudaužyta jaunystė – jis ją atidavė Tėvynei. Didesnio žygdarbio už šį mes nežinom. Tegul pagarba visuomet žydės mūsų širdyse kritusiems didvyriams.“⁷⁴

1998 m. vasario 5 d. VGTU tarybos posėdžio metu monsinjorui Kazimierui Vasiliauskui už nuopelnus auštajai mokyklai buvo suteiktas Vilniaus Gedimino technikos universiteto garbės nario

⁷¹ Nakas, Aalgimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 6 psl.

⁷² Ten pat, 54-56 psl.

⁷³ Ten pat, 5 psl.

⁷⁴ Akstinaitė, Marija ir Buivydienė Daiva. „Turėjome tik vieną ginklą – meilę Tėvynei ir meilę vienas kitam“. *Inžinerija*, 1995 m. sausio 30 d., 1-3 psl.

vardas. Vasario 12 d., minint Vasario 16-ąją, viešai paskelbtas nutarimas ir įteiktos atitinkamos regalijos: žalvaryje iškaltas tarybos nutarimas, tautinė juosta, gėlės. Po iškilmingos ceremonijos K. Vasiliauskas pasakė kalbą, kurioje dalinosi prisiminimais apie tremtį, darbus lageryje ir saugumo persekiojimą. Toliau pateikiama trumpa kalbos ištrauka, susijusi su monsinyjoro K. Vasiliausko filosofija ir veiklos kryptimis, kurias ši asmenybė pabrėžė: „Mano giliu įsitikinimu, mes laisvoje tėvynėje turėtume sugebėti kurti Dievo karalystę. Dievo karalystę – tai būtent tiesą, grožį, gėrį. Trokštu, kad būtų kuo daugiau tokių žmonių, kurie visa būtim mylėtų tiesą, grožį, gėrį. Kaip sakė profesorius, buvęs universiteto rektorius Šalkauskis: tas žmogus, kuris niekad nemylėjo visa būtimi tiesos, grožio ir gėrio, nebuvo jaunas. Tikrai jaunystei būdinga meilė ir pagarba aukščiausioms vertybėm. Ir, kaip Kudirka sako: „Tegu tavo vaikai eina viena takais dorybių“. Mums nusibodo blogio, nusikaltėlių milžinai. Mes norim dvasinių herojų! Ir kai matau jūsų tokius jaunos gražius veidus, švytinčius taurumu ir jaunyste, tikiu, kad jūs šios šventės proga duosite priesaiką eiti vien takais dorybių.“⁷⁵ Minėjimo metu prisimintas vienas tautinio atgimimo veikėjų – Petras Vileišis, kurio auditoriją pašventino kunigas K. Vasiliauskas⁷⁶.

2000 m. rugsėjo mėn. naujųjų mokslo metų imatrikuliacijai ir VGTU dešimtmečiui skirtam renginyje įteiktas aukščiausias universiteto apdovanojimas – medalis „Už nuopelnus Gedimino technikos universitetui“. 2001 m. rugsėjo 14 d. monsinyjoras dalyvavo mokslo metų pradžios iškilmėse, kur sakė kalbą, tą patį mėnesį konferencijoje „Technikos humanizavimas“ sveikino jos dalyvius ir sakė kalbą apie humanizavimo būtinumą nūdienoje, pabrėždamas, jog tai kiekvieno inteligento moralinė pareiga. Konferencijos metu monsinyjoras apdovanotas Lenkijos Lietuvos bičiulių klubo žurnalo „Lithuania“ ir Lietuvos „Kultūros barų“ žurnalo įsteigtu medaliu „Integralus humanizmas“ už amžinųjų humanistinių vertybių propagavimą visuomeninio ir privataus gyvenimo srityse⁷⁷.

1996 m. sukako 40 metų nuo aukštosios mokyklos įkūrimo, LR Vyriausybė, įvertindama VTU pasiekimus, 1996 m. rugpjūčio 22 d. suteikė šiai mokyklai Vilniaus Gedimino Technikos Universiteto vardą. Rugsėjo 3 d. VGTU 40-mečio minėjime tarp garbingų svečių dalyvavo ir monsinyjoras Kazimieras Vasiliauskas. Sveikinimo kalboje monsinyjoras džiaugėsi VGTU sėkme, ir tikėjosi, jog absolventai bus geri specialistai ir padės stiprėti krašto ekonomikai. Kalbą užbaigė žodžiais: „Tikiuosi, kad technikos universitete studijuojantis jaunimas taps ne tik gerais specialistais, bet ir visaverčiais žmonėmis, kurių pareiga – už tiesą, už gėrį, už grožį kovoti“.⁷⁸

Iš VGTU kronikos galime matyti, jog monsinyjoras savo pavyzdžių, moraline stovėseną apeliuodavo ir į akademikus, ir į jaunosios kartos atstovus ne kartą pabrėždamas ne dogmų, tikėjimo svarbą, bet tėvynės meilę, pilietiškumą, humanistines vertybes.

⁷⁵ Vasiliauskas, Kazimieras. „Mes norim dvasinių herojų!“. *Gedimino universitetas*, 1998, Nr. 1, psl. 10-11

⁷⁶ Nakas, Aalgimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 72 psl.

⁷⁷ Ten pat, 114-124 psl.

⁷⁸ Nakas, Aalgimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 62-63 psl.

3.2.2. Visuomeninių organizacijų dalyvis

Kazimierui Vasiliauskui netruko ir pilietinės iniciatyvos. Jo pastangomis, ar didesniu indėliu atkurta ne viena tarpukario Lietuvos organizacija.

1989 m. prasidėjus įvairiems Sąjūdžio judėjimams – Kazimieras Vasiliauskas ir daktaras, uteniškis Vincas Rastenis buvo pirmieji ateitininkijos žadintojai Tautinio atgimimo laikotarpiu. Ateitininkų federacijos atkuriamasis suvažiavimas įvyko 1989 m. lapkritį Pionierių ir moksleivių rūmuose. Suvažiavimą organizavo komitetas, kuriam priklausė J. Šalkauskienė – ateitininkų federacijos vado prof. Stasio Šalkauskio žmona, V. Rastenis, K. Vasiliauskas, Daiva Kuzmickaitė, Vytautas Toleikis, Saulius Galadauskas.⁷⁹

Viena iš atkuriamų tarpukario iniciatyvų tai – 1921 m. įkurta lietuvių visuomeninė organizacija – Lietuvai pagražinti draugija, kurios pirmuoju centro valdybos pirmininku buvo išrinktas Juozas Tumas Vaižgantas. Draugija tikslas buvo kviesti visos Lietuvos žmones aktyviai veiklai gražinti kraštą, ugdyti jaunąją kartą, burti pilietinę visuomenę, kuri nebūtų abejinga įvairioms krašto problemoms. SSRS okupavus Lietuvą 1940 m. draugija Liaudies vyriausybės uždaryta. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę 1995 m. B. Federavičienės, kunigo K. Vasiliausko, A. Vyšniauskaitės iniciatyva draugija atnaujino veiklą. Draugijos garbės pirmininku tapo monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas. Organizacija rūpinasi aplinkosauga, kraštotvarka, gamtos, kultūros paminklų tvarkymu ir apsauga, visuomenės ekologiniu švietimu, su Žemės ūkio ir Aplinkos ministerijomis, visuomeninėmis organizacijomis rengė ir rengia seminarus, sodybų, gyvenviečių, mokymo įstaigų aplinkos tvarkymo konkursus, parodas, puoselėja visuomenės etninę kultūrą, siekia išsaugoti tautos paveldą. Organizuoja istorinių įvykių, Žemės dienos minėjimus, paukščių sutiktuvių ir kitas šventes, aplinkos tvarkymo, atliekų rinkimo, medelių sodinimo talkas.⁸⁰

Knygoje „Bičiulystės puslapiai“ autoriai primena monsinjoro žodžius apie draugiją: „Tegul ši draugija bus gražus Augmuo mūsų darbuose ir mintyse, svajonėse ir maldose. Juk kvietė mus visus Vaižgantas atsigręžti su pagarba ir meile į pasaulio Kūrėjo šventyklą – gamtą. Kad namas nesugriūtų – gyvenkime jame, pagražinkime Lietuvą mūsų“.⁸¹ Draugijos valdybos narys Julius Aukštaitis atsimena, jog dalyvaujant organizacijos veikloje labiausiai išryškėjo monsinjoro pakantumas kitokiai nuomonei. Valdyboje kildavo ir interesų konfliktų, tačiau išklausedavo abi puses, vienodai tikėdamas jų teisumu, stengdamasis visus sutaikyti.⁸²

Kaip Santarvės premijos laureatas kartu su A. Brazausku, V. Daujotyte ir J. Marcinkevičiumi

⁷⁹ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 176 psl.

⁸⁰ Lietuvai pagražinti draugija, Žiūrėta 2020 m. balandžio 2 d. <https://www.vle.lt/Straipsnis/Lietuvai-pagrazinti-draugija-15265>.

⁸¹ Nakas, Aalgimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 65 psl.

⁸² *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 275-276 psl.

Kazimieras Vasiliauskas kvietė tautiečius aukoti Neįgaliųjų meninio ugdymo paramos fondui. Veiklos tikslas – aktyvinti altruistinį visuomenės dėmesį neįgaliesiems, siekiant geriau pažinti, suprasti bei tenkinti specifinius jų interesus ir poreikius. Ši akcija apibūdinama kaip kelias į santarvę, demokratiją ir humaniškumą, kuris parodytų tautiečių dvasinį brandumą santarvei raginant įsijungti visas įmanomas visuomenines ir organizacines struktūras.⁸³ Galima manyti, jog ši akcija liudija apie vertybes, kurias Kazimierui Vasiliauskui buvo gana artimos kaip jautriam piliečiui, žmogui ir kunigui. Santarvės premijos laureatų tikslas jungti ir vienyti visuomenę pilietiniais pagrindais, kurti stiprią tarpusavio sąveiką, kuri buvo grįsta atsakomybės prisiėmimų už savo valstybės narių likimą.

Apie panašią kun. Kazimiero Vasiliausko veiklą liudija Lietuvos Tautinio Specialiojo Olimpino Komiteto leidinys, kuriame monsinjoras pristatomas kaip minėtos organizacijos garbės prezidentas. Į veiklą monsinjoras įsijungė po pažinties su komiteto prezidentu Algirdu Vitkausku, kuris monsinjorui pristatė organizacijos veiklą. Organizacijos tikslas globoti sutrikusio intelekto vaikus, neįgaliuosius remiantis sporto, fizinio lavinimo veiklos formomis⁸⁴.

Kazimierui Vasiliauskui nebuvo svetimos ir blaivybės draugijos. Apie vieną iš tokių veiklų liudija Lietuvos blaivybės draugijos „Baltų ainiai“ pareiškimas Lietuvos Respublikos prezidentui A. Brazauskui, Seimo pirmininkui Č. Juršėnui ir Ministrui pirmininkui A. Šleževičiui. 1994 m. kovo mėn. Lietuvos žmogaus teisių gynimo asociacijos savaitraštyje „Pozicija“ Kazimieras Vasiliauskas ir kiti blaivybės draugijos nariai konstatuoja apie alkoholizmo mastą ir iš to kylančias psichozes, savižudybių augimo tendencijas, smurtą, nusikaltimus. Taip pat įvardijamas valstybės kontrolės trūkumas, įstatyminės bazės spragos kontroliuojant prekybą ir gamybą alkoholiu. Tad organizacijos nariai ragino aukšto rango politikus palaikyti „Alkoholio kontrolės įstatymo“ projektą, kurį blokuodavo lobistinės jėgos, siekiant mažinti alkoholio keliamas grėsmes, skatinti etišką alkoholio vartojimo kultūrą.⁸⁵

Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko laidotuvių kalboje poetas Justinas Marcinkevičius yra pasakęs, kad „Apaštališku savi ėjimu į žmones Kazimieras Vasiliauskas buvo modernus, šiuolaikinis kunigas. Jis ieškojo ryšio su pasauliu, susitikdamas su kultūros, meno, politikos, verslo žmonėmis, nuolat kalbėjo apie didžiąsias dvasines vertybes“.⁸⁶ Šie poeto žodžiai liudija apie Kazimieros Vasiliausko veiklą įvairaus pobūdžio organizacijose, draugijose, evangelizaciniais tikslais siekiant burti ir vienyti žmones, tą terpę, kurioje jie buriasi skiepijant jiems universaliąsias dorovines nuostatas.

⁸³ Brazauskas, Algirdas, Daujotytė Viktorija, Marcinkevičius Justinas ir Vasiliauskas, Kazimieras. „Artimo meilė – kelias į santarvę, demokratiją, humaniškumą“. *Kauno diena*, 1998 m. gruodžio 24 d., Nr. 301 (15633), psl. 3

⁸⁴ Lenkšas, Kęstutis. „Į korespondento klausimus atsako Vilniaus Arkikatedros Bazilikos klebonas, Vilniaus kunigų seminarijos rektorius Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas“. *Aš noriu laimėti, Lietuvos Tautinio Specialiojo Olimpino komiteto leidinys*, 1995 m. balandis, Nr.2, 1-2 psl.

⁸⁵ Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“. *Pozicija*, 1994 m. kovo 7-13 d., Nr. 10 (213), psl.1

⁸⁶ Brazauskas, Algirdas. „Būti dvasios žmogumi : premjero A. Brazausko kalba atsisveikinant su monsinjoru K. Vasiliausku Antakalnio kapinėse“. *Baltų ainiai*, 2001 m. gruodis, Nr.: 2 (63), psl. 4

3.2.3. Intelektualinė raiška

Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko veikla neįsivaizduojama be kultūrinės gyvenimo pusės, intelektualų sambūrių, kurie prasidėjo jau gimnazijos metais, tremties metais ir be abejo visą gausa yra apčiuopiami nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu.

Žinoma, menininkų, poetų, rašytojų aplinka apie monsinjorą pradėjo formuotis jau pirmaisiais gyvenimo metais po tremties atsikėlus į Vilnių. Nuo septinto dešimtmečio pabaigos ir Lietuvoje formuojasi neoficiali kultūrinio gyvenimo terpė, kurioje galime stebėti įvairaus pobūdžio ir organizuotumo laipsnio kultūrinės komunikacijos pavidalus. Tai ir neformalūs, asmeninių ryšių pagrindu susiformavę menininkų bei intelektualų sambūriai, kuriuos savo namuose organizuodavo ir Kazimieras Vasiliauskas, ir kultūrininkų pamėgta Literatų svetainė, pastarojoje lankėsi ir dvasininkas, ir įvairios kitos veiklos.⁸⁷

Apie glaudų ryšį su literatūra ir jos puoselėtojais byloja Kazimiero Vasiliausko klebonystės metais katedroje atsiradusi tradicija Vėlinių dienomis minėti mirusius rašytojus, kurie vėliau, kartu su dvasininko palaikais, buvo persikelti į Šv. Mikalojaus bažnyčią.

Kaip nuoseklus katalikų kunigas domėjosi ir kitomis dvasinio gyvenimo bei tikėjimo formomis. 1991 m. priėmė Lietuvoje dar mažai kam žinomą Tibeto dvasinį vadovą Dalai Lamą. Tais pačiais metais priėmė Baltarusijos Aukščiausios Tarybos deputatą – Aleksandrą Lukašenką, kuris vėliau tapo pirmuoju Baltarusijos prezidentu, Latvijos respublikos prezidentą Guntį Ulmanį.⁸⁸

Tam tikras pasisakymas viešojoje erdvėje leidžia susidaryti nuomonę apie asmens poziciją tam tikrais probleminiais klausimais, kurie mums atskleidžia žmogaus erudicijos lygį, mąstysenos struktūrą, vertybių sistemą. Opiausias klausimas, apie kurį kalba kun. Kazimieras Vasiliauskas, tai žmogaus moralinė degradacija. Savaitinio žurnalo „Veidas“ interviu metu dvasininkas nerimavo, jog tik nedidelė dalis visuomenės rūpinasi „aukštosiomis vertybėmis“, o dauguma tautiečių yra susirūpinę materialiniu gerbūviu, linksmybėmis, kas visuomenę veda į degradaciją, taip pat žmogaus pagarbos žmogui klausimas.⁸⁹ Šalia to būtų galima įterpti anksčiau K. Vasiliausko keltą problemą Lietuvos rašytojų sąjungos savaitraštyje „Literatūra ir menas“. Viena iš visuomenės moralinio nuosmukio problemų jis įvardijo dialogo tarp žmonių nebuvimą. Pasak monsinjoro dauguma lietuvių nemoka gyventi pliuralistinėje visuomenėje.⁹⁰

Dar viena problema, apie kurią viešai pasisakė kun. Kazimieras Vasiliauskas, tai žiniasklaidos darbo ypatybės 2001 metais. Kazimieras Vasiliauskas dienraštyje „Respublika“ ironizuoja, jog

⁸⁷ Streikus, Arūnas. „Lietuvos katalikų pilietinio aktyvumo pavyzdžiai ir ribos XX amžiuje“. *Naujasis židinys – aidai*, 2010, nr. 9-10, 321 psl.

⁸⁸ Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjoro Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 118 psl.

⁸⁹ Vingevičiūtė, Roseta. „Tikėjimo taurumas ir degutas ant Katedros sienų“. *Veidas*, 1996 m. spalio 18-26 d., Nr.: 42, 20-22 psl.

⁹⁰ Braziūnas, Vladas. „Turim būt dialogo žmonės“. *Literatūra ir menas*, 1991 m. gruodžio 21 d., Nr.: 51 (2351), 2-3 psl.

žiniasklaida yra pagrindinė kovotoja su nusikaltimais, kadangi didžiąją dalį straipsnių sudaro kriminalinės naujienos ar finansiniai nusikaltimai. Taip pat pabrėžia, kad atsižvelgus į periodinių leidinių turinį spauda teikia menką vertę skaitytojui, kitaip sakant pataikauja vartotojui, siekiant padidinti spaudos perkamumą, pasipelnyti. Dvasininkas pasisakė už spaudos laisvę, nevaržomumą ir, tuo pačiu, ragino išsaugoti žmogaus garbę ir orumą.⁹¹

Kaip Bažnyčios atstovas K. Vasiliauskas neliko abejingas ir socialinio teisingumo temoms. Paskutiniame interviu 2001 m. žurnalui „Esu“, kunigas svarstė apie dvasines ir materialines socialinio gyvenimo problemas: nedarbas, socialinė atskirtis, turtinė nelygybė – klausimai, kuriais bandė atkreipti valdžios dėmesį į valstybės piliečių gerovės plėtotę. Interviu metu respondentas apgailestavo, jog valdininkai ir kitos suinteresuotos grupės, naudojasi savo tarnybine padėtimi vykdydami korupcinę veiklą ir taip keldami nepasitikėjimą tarp valdžios atstovų ir valstybės piliečių.⁹²

Kazimieras Vasiliauskas kaip dvasininkų luomo atstovas nedalyvavo politikoje, savo tarnystę išvelgė sielovadinėje plotmėje. Kaip intelektualas nuolat domėjosi politinėmis aktualijomis. Tokių polinkį galėjo lemti tautinio atgimimo metais įgytos patirtys dalyvaujant Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio organizacinėse grupėse, pažintys su aktyviais politikais, kurie nuolat buvo K. Vasiliausko akiratyje. Intelektualas tapo aktyviu pilietinės visuomenės dalyviu. K. Vasiliausko domėjimasis, susirūpinimas tam tikromis politinėmis aktualijomis visiškai suprantamas, dar kartą patvirtinantis jo vertybines nuostatas kurti valstybės gerovę. Kaip pavyzdį, kad monsinjoras valstybės politika domėjosi, galime pateikti 1999 m. dienraščio „Respublika“ balandžio mėn. numeryje esantį pareiškimą. 1994 m. balandžio 19 d. tuometinis Lietuvos Respublikos prezidentas Valdas Adamkus viešai pareiškė apie nepriimtina premjero Gedimino Vagnoriaus vadovavimą vyriausybei ir nebepasitikėjimą jo veikla.⁹³ Netrukus po šio pareiškimo spaudoje pasirodė žymių visuomenės veikėjų komentarai apie prezidento V. Adamkaus pareikštą nepasitikėjimą. Tarp pasisakiusių buvo Algirdas Brazauskas, Sigitas Geda, Kazimieras Vasiliauskas, pristatytas kaip „Santarvės premijos laureatas“, ir kt. K. Vasiliauskas pasisakė prieš G. Vagnoriaus veiksmus, gynė kompromisais, dialogu, o ne konfrontacija ir šmeižtu grindžiamą politiką. Tai pat vertino ir prezidento kalbą, kuri pačiam K. Vasiliauskui pasirodė motyvuota ir tauri, paaiškinanti susiklosčiusią politinę situaciją, tautos padėtį.⁹⁴

Politinės aktualijos K. Vasiliauską kaip katedros kleboną pasiekdavo ne tik per žiniasklaidą, bet ir per asmeninį kontaktą su valstybės vadovais, kitais aukšto rango asmenimis teikiant jiems dvasinę paramą. Žurnalistė Ramunė Sakalauskaitė knygoje „Politikos ringe“ rašė, jog monsinjoras

⁹¹ Čėsniėnė, Loreta. „Civilizuota visuomenė be spaudos neišgyventų“. *Respublika*, 2000 m. gegužės 6 d., Nr. 106 (3040), 6 psl.

⁹² Šatkuvienė, Vanda. „Te nebūna stokojančių“. *Esu*, 2001 m. liepa, Nr.: 14 (235), 3.23 psl.

⁹³ Prezidento Valdo Adamkaus pareiškimas dėl Gedimino Vagnoriaus Vyriausybės, *Žiūrėta* 2020 m. birželio 6 d. <http://adamkus.president.lt/one.phtml?id=1124>.

⁹⁴ Čėsniėnė, Loreta. „Prezidento kalba- ir dalykiška, ir sentimentali“. *Respublika*, 1999 m. balandžio 21 d., nr. 90 (2719), p. 6

„savo petį“ ne kartą siūlė A. Brazauskui, A. Paulauskui, A. Juozaičiui ir kitiems politikams, jei pastarieji įkliūdavo į skandalą, nuo jų nusigrėždavo bendražygiai, padėdavo apsispręsti, ar dalyvauti prezidento rinkimuose.⁹⁵

Visi šie pavyzdžiai iliustruoja, jog Kazimieras Vasiliauskas domėjosi kultūriniu, ekonominiu, politiniu ir socialiniu valstybės gyvenimu, gebėjo diskutuoti įvairiomis temomis savo autoritetu atkreipdamas ne tik tikinčiųjų, bet ir bažnyčios vyresnybės, politikų dėmesį į sprendžiant aktualius probleminius klausimus.

3.2.4. Dvasinė ir politinė laikysena

Aptariant 1991–1993 m. Vaclovas Aliulis prisimena didelį monsinjoro Kazimiero Vasiliausko norą atleisti visą sovietinių metų praeitį net ir neatgailaujantiems dėl jos. Dėl šio gesto monsinjoras buvo mėgiamas tiek buvusių šalininkų komunistinio režimo ir jo vykdytojų, tiek likusių tautiečių.⁹⁶

Didelius prieštaravimus dvasininkui kėlė Lietuvos Vyskupų Konferencijos 1992 m. vasarą išsiųstas laiškas, kurio vienoje iš pastraipų teigiama, kad: „Elementari išmintis, politinis išvalgumas turėtų skatinti buvusius sovietinės santvarkos aktyvistus ne slapukauti slogioje tyloje, bet drąsiai ir viešai pasmerkti visus nusikaltimus ir atitaisyti skriaudas nukentėjusiems. Esame įsitikinę, kad jie dar turi galimybę atlikti nuoširdžią atgailą ir pakeisti gyvenimo būdą“⁹⁷. Remiantis amžininkų prisiminimais, liudijimais, jog monsinjorui svarbiausia buvo žmogaus orumas, nesmerkimas, galime daryti prielaidą, jog tam tikri epizodai išdėstyti laiške kėlė nepasitenkinimą dvasininkui, kadangi žmonės, tiek asmeniniu mons. Kazimiero Vasiliausko, tiek tautos masteliu, buvo verčiami nusižeminti.

1997 m. liepos 5 d. „Lietuvos aidas“ paskelbė visuomenės veikėjų pasisakymus apie Lietuvos valstybingumui pasitarnavusius ir jam pakenkusius žmones. Straipsnyje pateikti E. Gudavičiaus, J. Marcinkevičiaus, K. Sajos ir kt. pasisakymai, kuriuose išskiriamos įvairių epochų istorinės asmenybės kūrusios ir/ar kenkusios Lietuvos valstybingumui, tačiau vienintelio K. Vasiliausko pasisakyme nesijaučia pagyrų ar paniekos kažkuriai pusei, – pareiškama, jog „Sunku būtų nurodyti vieną kurią asmenybę, kurios reikšmė mūsų tautos atgimimui būtų buvusi išskirtinė (tiek 1918, tiek 1988–1990 m.). Tai pat sunku įvardinti ir nusikaltėlių, kuris padarė ypač daug žalos tautai jos dramatiškais valandomis.“⁹⁸ Tarsi pagerbiami visi valstybingumo puoselėtojai ir savaime suprantama aliuzija į priešą, kuris neapsiriboja vienu konkrečiu asmeniu, nes sovietinės politikos vykdymo aparate dalyvavo ir kiti asmenys, kuriuos būtų galima traktuoti kaip nusikaltėlius. Vis dėlto, galime daryti prielaidą, jog Kazimieras Vasiliauskas vienas iš nedaugelio gebėjo suvokti sovietinės politikos ir joje įkalinto

⁹⁵ Sakalauskaitė, Ramunė. *Politikos ringe*, Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009, 234-236 psl.

⁹⁶ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 156 psl.

⁹⁷ Lietuvos vyskupų pastoracinis laiškas „Kuriant brolišką ir laisvą Lietuvą“, 1992-08-01. Žiūrėta 2020 m. kovo 24 d. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LV-pl_kuriant-broliska1992.html.

⁹⁸ Kubilinskienė, Birutė. „Ant būties ir nebūties ribos“. *Lietuvos aidas*, 1997 m. liepos 5 d., Nr. 130 (7367), 7 psl.

žmogaus būvį, kuomet kalbama apie pavaldumą ar jo nebuvimą bei iš to ateinančias pasekmes.

Kazimiero Vasiliausko laikysena sovietinės valdžios ir nomenklatūros atžvilgiu buvo aiški – ne smerkti žmogų ir versti jį atgailauti, tačiau dvasiškai sustiprinti ir atrasti tiesą, pačiam suvokti savo klaidas. Dėl tokios pozicijos, kai 1992 m. buvo renkami parašai dėl kairiųjų jėgų atstovų R. Paulausko ir V. Andriukaičio atšaukimo iš Aukščiausiosios Tarybos (AT) deputatų, prasidėjo išpuoliai prieš dvasininkus kunigus Ričardą Mikutavičių, Kazimierą Vasiliauską, Algirdą Dobrovolskį – tėvą Stanislovą, kurie buvo kone kaltinami parama kairiesiems. Taigi, galime daryti prielaidą, jog sunku buvo rasti tinkamą veiklos liniją, kuri tenkintų visų visuomenės grupių interesus, tačiau pagrindinis K. Vasiliausko *credo* – nesikišti į politiką ir užsiimti dvasiniais reikalais, nors ir buvo jaučiamas visuomenės spaudimas.⁹⁹

Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas monsinjorą Kazimierą Vasiliauską apibūdina kaip laisvą, neangažuotą, nepriklausomą asmenybę, kuri nebijodavo politikuoti. Esminė prezidento atsiminimų detalė, kad tai buvo „aiškiai objektyvus“ žmogus.¹⁰⁰ Toks buvusio prezidento liudijimas gali būti susijęs ir su tuo, kad monsinjorui Kazimierui Vasiliauskui teko atlaikyti didelį tuometinį ir moralinį ir politinį išbandymą – prezidento Algirdo Brazausko inauguraciją, kuomet veikė nepaprastai ir ryžtingai nepaisant visuomenės tarpe kiliančių kontroversijų. Tačiau, K. Vasiliauskas laikėsi nuostatos, jog šventovės durys negali būti niekad užtrenktos. Nuo lagerio Intoje, gyvenimo metų Daugpilyje laikų dvasininkas suprato sunkiai dirbančius ir iš savo darbo gyvenančius žmones. K. Vasiliausko socialinės pažiūros, pasak V. Daujotytės, buvo ir liko socialdemokratinės, pažymima, jog ilgėjos tikros socialdemokratijos Lietuvoje, nuoširdžiai simpatizavo A. Brazauskui.¹⁰¹

Dar vienas išskirtinis pavyzdys, tai Kazimiero Vasiliausko santykis su rašytoju Juozu Baltušiu ir jo sutuoktine, aktore Monika Mironaite. Juozas Baltušis buvo sovietinės santvarkos šalininkas. Sąjūdžio metais buvo atstumtas visuomenės, paniekintas dėl savo politinių pareiškimų kadangi viešai nepritarė Sąjūdžio idėjoms, Lietuvos nepriklausomybės atkūrimui. Lietuvos aktorius, Sąjūdžio dalyvis Laimonas Noreika 2002 m. žurnale „Naujoji Romuva“ dalinosi prisiminimais, kuriuose politiškai neangažuotas dvasininkas sugebėjo suprasti Juozo Baltušio būvį. Laimonas Noreika, Kazimiero Vasiliausko ir Juozo Baltušio bendrystės liudininkas, prisiminė, kaip K. Vasiliauskas rodė iniciatyvą siekiant prieš mirtį susitikti su minėtu rašytoju. Be abejo, susitikimas įvyko, ir, kaip teigiama prisiminimuose, visuomenės paniekintam rašytojui tai buvo didžiausia dovana. Kaip prisimena L. Noreika, tiek K. Vasiliausko asmenyje, tiek J. Baltušio asmenyje atsispindėjo broliška bendrystė. Dar vienas reikšmingas gestas, jog laidotuvių dieną, 1991 m. vasario 4 d., Kazimieras Vasiliauskas už

⁹⁹ Blažytė-Baužienė, Danutė, Tamošaitis Mindaugas ir Truska Liudas. *Lietuvos Seimo istorija. XX-XXI a. pradžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2009, 324 psl.

¹⁰⁰ Bernardinai.lt. *Laimingi buvę jo akivaizdoje. Mons. Kazimieras Vasiliauskas [TV laida]*. Žiūrėta 2020 m. kovo 22 d. <http://www.bernardinai.lt/tv/laida/164/laimingi-buve-jo-akivaizdoje-mons-kazimieras-vasiliauskas>.

¹⁰¹ Daujotytė, Viktorija. *Žmogus ir jo kalnas: apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską: asmenybės fenomenologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, 163 psl.

mirusį aukojo mišias, o Vilniaus katedra buvo tuščia. Tiek gyvam, tiek mirusiam rašytojui J. Baltušiu buvo adresuojami paniekinami skambučiai, laiškai, gestai. Šiuo atveju Kazimieras Vasiliauskas parodė palaikymą, supratingumą, politinę bei dvasinę tvirtybę tiek mirštančiam rašytojui, tiek jo šeimai.¹⁰² Žinoma, galime suprasti kun. Kazimiero Vasiliausko laikyseną atbundenčios lietuvių tautos nuteistų komunistų partijos atstovų, nomenklatūrininkų, kultūros veikėjų atžvilgiu, kadangi tie asmenys nepritapo besiformuojančioje nepriklausomoje valstybėje ir tapo visuomenės priešais jiems priklijuojant nusikaltėlių etiketes. Pats buvęs persekiojamas už bažnyčios ir tikinčiųjų interesus sovietmečiu K. Vasiliauskas puikiai suprato, ką reiškia atsidurti kitoje idėjinių barikadų pusėje, kurioje draugas tampa priešu, o priešas draugu.

Justinas Marcinkevičius mons. Kazimierą Vasiliauską apibūdina „iš dangaus atsiųstu žmogum į nuvargintą pykčio, neapykantos ir keršto pripildytą kraštą, kuris parodė, jog galima ir mylėt visus, ir bendrauti su visais“. Poetas apibūdina tai, kaip brangią savybę „tais laikais“ (sovietmečiu – aut. past.). Kaip teigia poetas J. Marcinkevičius, mons. Kazimieras Vasiliauskas katedrą atvėrė visiems: ir tikintiems, ir netikintiems, ir komunistams, ir ateistams, visiems, kurie norėjo, nes kaip pastebi pateikėjas, buvo žmonių, kurie neįsivaizdavo tokio santykio palaikymo tarp įvairių priešišku pusių. Cituojant poetą: „Išvedė Dievą iš katedros į žmones. Neuždarytą paliko Jį, tartum pasiūlė, jeigu galima taip pasakyti, Dievui ir žmonėms susitikti. Skleidė meilę visiems“.¹⁰³

Kazimiero Vasiliausko laikysena sovietinio režimo, jo šalininkų atžvilgiu, apibendrina rašytojo Jono Mikelinsko prisiminimas, kad monsinjoras, kaip niekas kitas, sugebėjo įsigilinti į sovietinės diktatūros morališkai suluošinto žmogaus tragediją¹⁰⁴.

Be abejo, politinė ir dvasinė laikysena neapsiribojo vien klausimais apie elgesį buvusių komunistų partijos, sovietinės vadovybės ir kitų minėto režimo šalininkų atžvilgiu. Svarstomos ir problemos, kurios tapo matomos atgavus nepriklausomybę. Žurnale „Esu“ monsinjoras guodėsi, kad valstybėje klesti didelis nusikalstamumas, tarpusavio nesantaika ir kivirčiai, ekonominių, o ne dvasinių vertybių prioretizavimas. Tačiau įžvelgė ir teigiamų dalykų, pavyzdžiui, religinį atgimimą tiek bažnyčios viduje, tiek visuomenės tarpe.¹⁰⁵

Vanda Zaborskaitė prisiminimuose irgi liudija, jog K. Vasiliauskas „buvo tikras dabarties kunigas supratęs žmogaus situaciją ne tik ateistinės sovietijos laikais, bet ir šios dienos sekuliarizuotame pasaulyje, žmogų, iškankintą ideologinės prievartos ir dėl to itin skaudžiai saugantį savo dvasios autonomiją, atstumiantį kiekvieną pasikėsinimą į jo sąžinės laisvę, su nepasitikėjimu

¹⁰² Noreika, Laimonas. „Netikinčiųjų kunigas“. *Naujoji Romuva*, 2002, Nr.: 2 (539), 15 psl.

¹⁰³ Bernardinai.lt. *Laimingi buvę jo akivaizdoje. Mons. Kazimieras Vasiliauskas [TV laida]*. Žiūrėta 2020 m. kovo 22 d. <http://www.bernardinai.lt/tv/laida/164/laimingi-buve-jo-akivaizdoje-mons-kazimieras-vasiliauskas>.

¹⁰⁴ *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 382 psl.

¹⁰⁵ „Į „Esu“ klausimus atsako Vilniaus arkikatedros bazilikos klebonas, Vilniaus kunigų seminarijos rektorius, 1995 metų Santarvės premijos laureatas monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas“. *Esu*, 1996 m. sausis, Nr. 2 (103) 2-3 psl.

žiūrintį į institucionalizuotas religijos formas“.¹⁰⁶ Aptariant šią prisiminimo dalį svarbus yra pasitikėjimas, žmogaus ir Bažnyčios santykis ir iš to kylančios problemos.

Nepriklausomybės metais K. Vasiliausko asmenyje išryškėjo nauja bažnyčios vizija. Sovietinės okupacijos metais buvo siekiama išlaikyti religiją, kovojama už tikinčiųjų teises, o atgavus nepriklausomybę, leistasi į problemų sprendimą, kurį atnešė vakarų kultūra ir jos propaguojamos vertybės. Pirmojo nepriklausomybės dešimtmečio pabaigoje bažnyčia apibūdinama kaip apatiška sprendžiant visuomenės, doros, kultūros ir socialinio neteisingumo klausimus. Kun. Kazimieras Vasiliauskas pripažįsta šią problemą ir bando atkreipti skaitytojo, bažnyčios dėmesį, jog svarbūs yra laiko ženklai, kurie liudija apie Lietuvoje esančias dideles socialines problemas, kurioms bažnyčia neturėtų būti abejinga.¹⁰⁷

Įdomi detalė – Kazimiero Vasiliausko pozicija mirties bausmės klausimu. Nors monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas buvo didelis Vatikano II susirinkimo, modernios bažnyčios ir idėjų šalininkas, tačiau 1996 metų žurnalo „Esu“ interviu metu netiesiogiai pagrindžia mirties bausmės reikalingumą remdamasis Šventuoju Raštu. Toks pareiškimas, tarsi pateisina mirties bausmę ir jos reikalingumą iš aptariamo asmens pozicijos siekiant „išgelbėti visuomenę“, tačiau atsižvelgiant į visas įmanomas sąlygas ir įrodymus, kad toks bausmės pobūdis taptų kiek įmanoma humaniškesnis.¹⁰⁸

1996 m. rugpjūčio mėn. Dienraštyje „Diena“ papildoma, jo Bažnyčia neturi teisės bausti mirties bausme, tokia teisė suteikiama tik pasaulietinei valdžiai. Tačiau K. Vasiliauskas laikėsi pozicijos, jog mirties bausmė būtų prevencinė priemonė nusikaltėliams.¹⁰⁹ Tokią poziciją dvasininkas įtvirtina asmenine patirtimi, kad tremtyje, Komijos lageriuose, kasdien buvo nužudoma po keletą žmonių, o pasirašius įspėjimą, jog už nužudymą bus baudžiama mirties bausme – žmogžudysčių skaičius iškart sumažėjo.¹¹⁰ Šiame kontekste įdomu tai, jog išsiskyrė dvasininko ir jo mėgstamo politiko, prezidento A. Brazausko nuomonės, kadangi pastarasis 1996 m. teikė Seimui siūlymus dėl mirties bausmės sustabdymo ryšium su Lietuvos kandidatavimu į Europos Tarybą.¹¹¹

¹⁰⁶ Daujotytė, Viktorija. „Šapas, palaikęs pusiausvyrą“. *Metai*, 2001 m. lapkritis, Nr.: 11, 148-149 psl.

¹⁰⁷ „Kaip nuodėmė klausimai sunkūs“. *Sandora*, 1999 m. spalio, Nr. 10. (22), 5 -6 psl.

¹⁰⁸ „I „Esu“ klausimus atsako Vilniaus arkikatedros bazilikos klebonas, Vilniaus kunigų seminarijos rektorius, 1995 metų Santarvės premijos laureatas monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas“. *Esu*, 1996 m. sausis, Nr. 2 (103), 3 psl.

¹⁰⁹ Svirbutavičienė, Aldona. „Mirties bausmė: „už“ ir „prieš““. *Diena*, 1996, rugpjūčio 7 d., Nr.183 (609), 1-3 psl.

¹¹⁰ Genienė, Virginija. „Mirties bausmė. Taip ar ne?“. *Šeiminkė*, 1996 m. spalio 16 d., Nr.: 42 (240), 3 psl.

¹¹¹ Svirbutavičienė, Aldona. „Mirties bausmė: „už“ ir „prieš““. *Diena*, 1996, rugpjūčio 7 d., Nr.183 (609), 1-3 psl.

IŠVADOS

1. Pirmosios ir antrosios sovietinės okupacijos metais prieš Lietuvos Romos Katalikų Bažnyčia buvo vykdoma agresyvi antireliginė politika, kurios metu buvo akivaizdžiai pažeidinėjamos tikinčiųjų bendruomenės ir bažnyčios tarnų teisės. Dauguma tikinčiųjų buvo diskriminuojami dėl savo religinių pažiūrų, persekiojami. Dvasininkai už bet kokią bažnytinę veiklą buvo represuojami suvaržant teises, baudžiant kaip nusikaltėlius ir tremiant. Bažnyčia sovietinės okupacijos metais ištiko moralinė krizė, pradedant nepasitikėjimų tikinčiųjų bendruomenėje ir baigiant bažnyčios atstovų kolaboravimu. Sovietinė valdžia siekė likviduoti religiją iš visuomeninio gyvenimo ir vykdė visuomenės ateizavimą grįsta primetimu ir prievarta. Nepaisant sovietų ateistinės politikos ir pasekmių Lietuvoje plačiai paplito disidentinis judėjimas. Kazimiero Vasiliausko veikla 1975–1988 m. taip pat yra glaudžiai susijusi su disidentiniu to meto judėjimu, kuris aktyviai priešinosi sovietinei valdžiai ir jos ideologijai, tačiau Kazimiero Vasiliausko raiška šioje srityje buvo mažiau aktyvi, nei kitų to meto dvasininkų, kurie priklausė Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos leidybos grupei ar komitetui tikinčiųjų teisėms ginti. Remiantis prisiminimų medžiaga bei surinktais duomenimis aiškiai matyti, jog mons. Kazimieras Vasiliauskas buvo disidentinės veiklos rėmėjas, bet ne aktyvus jos narys. Kun. Kazimieras Vasiliauskas laikėsi nesivėlimo į politiką principo, kas kitu atveju galimai būtų užtraukę komunistinės valdžios šešėlį jam ir parapijiečiams, kadangi dėl to grėsė tremtis ar iškėlimas, tad daugiau skyrė laiko kunigiškai tarnystei nei disidentinei kovai. Sprendžiant opius klausimus, liečiančius asmenybės laisves, visada pasisakė už žmogaus laisvą valią, teisę ir orumą.
2. Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžio veikloje Kazimieras Vasiliauskas daugiausia atliko tarpininko tarp bažnyčios vadovų ir LPS Vilniaus miesto tarybos vaidmenį, ginant bažnyčios interesus ir sprendžiant tam tikrus klausimus, kurie tiesiogiai siejosi su bažnyčios gyvenimu, tačiau veikla nepasižymėjo dideliu aktyvumu. LPS Seime priklausė religinių reikalų komitetui ir buvo jo pirmininkas, kol kas apie šią veiklą daugiau duomenų nepavyko. Galime daryti prielaidą, jog Kazimieras Vasiliauskas Vilniaus miesto taryboje laikėsi nesikišimo į politiką principo ir labiau atliko neformalų reprezentacinio ar simbolinio nario vaidmenį.
3. Analizuojant bažnytinės bei visuomeninės Kazimiero Vasiliausko veiklos bruožus paaiškėjo, jog prioritetine išlaikė dvasininko veiklos sritį, – užsiėmė įvairaus amžiaus, socialinio sluoksnio tikinčiųjų sielovada Lietuvoje ir už jos ribų. Tiek sovietmečiu, tiek nepriklausomoje Lietuvoje einant katedros klebono pareigas, išliko ryški tarnystė tikintiesiems. Pagrindiniu veiklos aspektu sovietiniu laikotarpiu galime įvardinti vaikų katechizaciją, o Sąjūdžio metais – religinio švietimo problemų sprendimą. Nepriklausomybės metais, greta vykdomų veiklų, įsijungia į atsikuriamas tarpukario ar naujas steigiamas organizacijas, akademinės bendruomenės. 1975–2001 metais mons.

Kazimieras Vasiliauskas įvairiomis formomis ir progomis dalyvavo intelektualinėje bei švietėjiškoje veikloje, kuri jungė poetus, rašytojus, filosofus, kitus išsilavinusius asmenis bei visuomenėje nepriimtus buvusius komunistinio režimo šalininkus. Greta intelektualinės veiklos svarbu paminėti ir karitatyvinę veiklą, prisidėjimą prie jos organizavimo, siekiant paremti našlaičius, neįgaliuosius ir turinčius žalingų priklausomybių asmenis.

ŠALTINIŲ IR LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ARCHYVINIAI ŠALTINIAI

1. Lietuvos valstybės naujasis archyvas, f. 10, ap. 1, b. 19
2. Lietuvos valstybės naujasis archyvas, f. 10, ap. 1, b. 86
3. Lietuvos valstybės naujasis archyvas, f. 10, ap. 1, b. 329
4. Lietuvos valstybės naujasis archyvas, f. 10, ap. 1, b. 330

2. PERIODINIAI LEIDINIAI

1. Akstinaitė, Marija ir Buivydienė Daiva. „Turėjome tik vieną ginklą – meilę Tėvynei ir meilę vienas kitam“. *Inžinerija*, 1995 m. sausio 30 d. *Kauno diena*, 1998 m. gruodžio 24 d., Nr. 301 (15633)
2. Brazauskas, Algirdas. „Būti dvasios žmogumi : premjero A. Brazausko kalba atsisveikinant su monsinjoru K. Vasiliausku Antakalnio kapinėse“. *Baltų ainiai*, 2001 m. gruodis, Nr.: 2 (63)
3. Brazauskas, Algirdas, Daujotytė Viktorija, Marcinkevičius Justinas ir Vasiliauskas, Kazimieras. „Artimo meilė – kelias į santarvę, demokratiją, humaniškumą“. *Kauno diena*, 1998 m. gruodžio 24 d., Nr. 301 (15633)
4. Braziūnas, Vladas. „Turim būt dialogo žmonės“. *Literatūra ir menas*, 1991 m. gruodžio 21 d., Nr.: 51 (2351)
5. Čėsniienė, Loreta. „Civilizuota visuomenė be spaudos neišgyventų“. *Respublika*, 2000 m. gegužės 6 d., Nr. 106 (3040)
6. Čėsniienė, Loreta. „Prezidento kalba- ir dalykiška, ir sentimentali“. *Respublika*, 1999 m. balandžio 21 d., nr. 90 (2719)
7. Daujotytė, Viktorija. „Šapas, palaikęs pusiausvyrą“. *Metai*, 2001 m. lapkritis, Nr.: 11
8. Ganusauskas, Edmundas. „Monsinjurui K. Vasiliauskui gresia dar viena tremtis“. *Lietuvos rytas*, 1997 m. liepos 25 d., Nr.: 172 (2001)
9. Genienė, Virginija. „Mirties bausmė. Taip ar ne?“. *Šeiminkė*, 1996 m. spalio 16 d., Nr.: 42 (240)
10. „Į „Esu“ klausimus atsako Vilniaus arkikatedros bazilikos klebonas, Vilniaus kunigų seminarijos rektorius, 1995 metų Santarvės premijos laureatas monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas“, *Esu*, 1996 m. sausis, Nr. 2 (103)
11. Jonušaitė, Neringa. „Monsinjoras mišiose laukia jaunųjų maldininkų“. *Lietuvos rytas*, 1996 m. birželio 19 d., Nr.: 142 (1667)
12. „Kaip nuodėmė klausimai sunkūs“. *Sandora*, 1999 m. spalio, Nr. 10. (22)

13. Kubilinskienė, Birutė. „Ant būties ir nebūties ribos“. *Lietuvos aidas*, 1997 m. liepos 5 d., Nr. 130 (7367)
14. Lenkšas, Kęstutis. „Į korespondento klausimus atsako Vilniaus Arkikatedros Bazilikos klebonas, Vilniaus kunigų seminarijos rektorius Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas“. *Aš noriu laimėti*, *Lietuvos Tautinio Specialiojo Olimpino komiteto leidinys*, 1995 m. balandis, Nr.2
15. Lietuvos blaivybės draugija „Baltų ainiai“. *Pozicija*, 1994 m. kovo 7-13 d., Nr. 10 (213)
16. Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika Nr. 1, 1972. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.
<http://www.lkbkronika.lt/index.php/1-kronika-1972-m>.
17. Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika Nr. 30, 1977. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.
<http://www.lkbkronika.lt/index.php/30-kronika-1977-m>.
18. Lietuvos Katalikų bažnyčios Kronika Nr. 37, 1979. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.
<http://www.lkbkronika.lt/index.php/37-kronika-1979-m>.
19. Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika Nr. 38, 1979. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.
<http://www.lkbkronika.lt/index.php/38-kronika-1979-m>.
20. Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika Nr. 61, 1984. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.
<http://www.lkbkronika.lt/index.php/60-kronika-1983-m-2>.
21. Lietuvos Katalikų bažnyčios kronika Nr. 79, 1988. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.
<http://www.lkbkronika.lt/index.php/79-kronika-1988-m>.
22. Noreika, Laimonas. „Netikinčiųjų kunigas“. *Naujoji Romuva*, 2002, Nr.: 2 (539)
23. Paukštelienė, Joana. „Kitiems dalydamas viltį, kunigas pats apsiginti negali“. *Lietuvos rytas*, 1997 m. liepos 30 d., Nr.: 176 (2005)
24. „Sveikinimas A. D. Sacharovui“. *Aušra*, Nr. 29 (69), 1981 m. Žiūrėta 2020 m. birželio 2 d.
<http://www.lkbkronika.lt/index.php/ausra-nr-29>.
25. Svirbutavičienė, Aldona. „Mirties bausmė: „už“ ir „prieš““. *Diena*, 1996, rugpjūčio 7 d., Nr.183 (609)
26. Šatkuvienė, Vanda. „Te nebūna stokojančių“. *Esu*, 2001 m. liepa, Nr.: 14 (235)
27. Vasiliauskas, Kazimieras. „Mes norim dvasinių herojų!“. *Gedimino universitetas*, 1998, Nr. 1
28. Vingevičiūtė, Roseta. „Tikėjimo taurumas ir degutas ant Katedros sienų“. *Veidas*, 1996 m. spalio 18-26 d., Nr.: 42

3. KITI ŠALTINIAI

1. Bernardinai.lt. *Laimingi buvę jo akivaizdoje. Mons. Kazimieras Vasiliauskas [TV laida]*. Žiūrėta 2020 m. kovo 22 d. <http://www.bernardinai.lt/tv/laida/164/laimingi-buve-jo-akivaizdoje-mons-kazimieras-vasiliauskas>.
2. Lietuvos vyskupų pastoracinis laiškas „Kuriant brolišką ir laisvą Lietuvą“, 1992-08-01. Žiūrėta

2020 m. kovo 24 d. http://www.lcn.lt/b_dokumentai/Lietuvos_vyskupu_rastai/LV-pl_kuriant-broliska1992.html.

3. Prezidento Valdo Adamkaus pareiškimas dėl Gedimino Vagnoriaus Vyriausybės. Žiūrėta 2020 m. birželio 6 d. <http://adamkus.president.lt/one.phtml?id=1124>.
4. *Širdies neatskiriamasis. Monsinjoras Kazimieras Vasiliauskas mūsų atsiminimuose*. Sudarė Baliukonė Ona. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2002, 518 p.

4. LITERATŪRA

1. Blažytė-Baužienė, Danutė, Tamošaitis Mindaugas ir Truska Liudas. *Lietuvos Seimo istorija. XX-XXI a. pradžia*. Vilnius: Baltos lankos, 2009, 559 p.
2. Daujotytė, Viktorija. *Žmogus ir jo kalnas: apie monsinjorą Kazimierą Vasiliauską: asmenybės fenomenologija*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2005, 236 p.
3. Dikevičius, Danielius ir Gudauskienė Ingrida. *Duosiu jums ganytojų pagal savo širdį. Minint Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos atkūrimo dvidešimtmetį*. Bibliotheca Sacti Josephi 4, Vilnius: Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija, 2014, 263 p.
4. Genzelis, Bronislovas ir Rupšytė Angonita. *Kelias į Nepriklausomybę: Lietuvos Sąjūdis 1988-1991*. Kaunas: Šviesa, 2010, 528 p.
5. Kavaliauskas, Česlovas. *Eschatologija žmogui ir pasauliui*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universiteto leidykla, 2016, 252 p.
6. *LKMA metraštis*. XII. Vilnius: Katalikų akademija, 1998, 534 p.
7. Nakas, Algimantas ir Norkevičius Julius. *Bičiulystės puslapiai*. Vilnius: „Technika“, 2002, 212 p.
8. Nauckūnaitė, Zita. *Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarija 1993-2003*. Vilnius: Aidai, 2004, 47 p.
9. Sakalauskaitė, Ramunė. *Gyvenimas, koks jis buvo: Monsinjero Kazimiero Vasiliausko biografija*. Vilnius: Porta artis, 2015, 224 p.
10. Sakalauskaitė, Ramunė. *Politikos ringe*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2009, 400 p.
11. Streikus, Arūnas. *Lietuvos katalikų pilietinio aktyvumo pavyzdžiai ir ribos XX amžiuje*. Naujasis židinys – aidai, 2010, nr. 9-10, 316 - 321 p.
12. Streikus, Arūnas. *Sovietų valdžios antibažnytinė politika Lietuvoje (1944-1990)*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2002, 374 p.
13. Anušauskas, Arvydas, Banionis Juozas, Bauža Česlovas, Brandišauskas Valentinas, Bubnys Arūnas, Jakubačionis Algirdas, Jonušauskas Laurynas, et al. *Lietuva 1940-1990: okupuotos Lietuvos istorija*. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 2007, 720 p.

14. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Žiūrėta 2020 m. balandžio 21 d.
<https://www.vle.lt/Straipsnis/Kazimieras-Vasiliauskas-99947>
15. „Lietuvos katalikų dvasininkai XIV-XXI amžiuje“. Lietuvos katalikų mokslo akademija.
Žiūrėta 2020 m. balandžio 21 d. <https://www.lkma.lt/lddb/israsas.php?id=4015>;
<https://www.lkma.lt/lddb/israsas.php?id=4036>.
16. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras. Žiūrėta 2020 m. balandžio 21 d.
http://genocid.lt/UserFiles/File/Atmintinos_datos/2012/2012_Vasiliauskas.pdf.

Activities of Monsignor Kazimieras Vasiliauskas in 1975–2001

Summary

In this final thesis of pedagogical studies, the activities of Monsignor Kazimieras Vasiliauskas in 1975–2001 are analyzed. The aim of the work is to find out, based on the historiographical material and the collected sources, what were the main areas of activity of priest Kazimieras Vasiliauskas in ecclesiastical and secular activities during the period of time.

In order to achieve the goal of the topic, three tasks were set: based on the literature, a brief description of the situation of the church and the clergy during the years of Soviet occupation and to analyze the participation of the personality in dissident activities on the basis of sources and historiographical material; reveal activities of mons. Kazimieras Vasiliauskas during the Lithuanian Restructuring Movement; to determine, to compare the main features of social and professional activities in the Soviet era and the years of independence.

The object of the research is the features and peculiarities of the activity of Monsignor Kazimieras Vasiliauskas in 1975–2001. Chronological boundaries of the topic are 1975–2001 while mons. priest of Kazimieras Vasiliauskas' was having service in Vilnius. While writing this work the scientific literature, analysis of sources and comparative method was used.

Examining the chosen topic, the appendix came to the following conclusions: the church and the community of believers experienced great difficulties for anti-church politicians during the Soviet occupation: nationalization of property, violations of human freedom of conscience and religion, discrimination, repression of believers and church servants; based on the material of the recollections and the collected data. It turned out that mon. Kazimieras Vasiliauskas was a more remote supporter of dissident activities, but not an active member.

The priest Kazimieras Vasiliauskas adhered to the principle of non-participation in politics, which would otherwise have attracted the Soviet authorities to himself and those around him; Kazimieras Vasiliauskas mainly acted as an intermediary between church leaders and the Sąjūdis Vilnius City Council in defending the interests of the church and resolving certain issues that were directly related to the life of the church, but the activity was not very active and more informal, representative role. In the sphere of social and ecclesial life, the clergyman gave priority to the pastoral care of believers, but he was also involved in solving the problems of political and public organizations and education. Particular attention was paid to intellectual, educational activities.

PRIEDAI

Priedas nr. 1

Kun. Kazimiero Vasiliausko pasirašyti pareiškimai publikuoti Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikoje (sudarė Tomas Mikutis)

1972 m. Kronika nr. 1	Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas Maskvos valdžiai dėl valdžios skelbiamų laisvių ir jų nevykdymo.
1977 m. Kronika nr. 30	PAREIŠKIMAI DĖL KONSTITUCIJOS PROJEKTO.
1979 m. Kronika nr. 38	Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas TSRS generaliniam prokurorui dėl 1976 metais Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo paskelbtų „Religinių susivienijimų nuostatų“.
1979 m. Kronika nr. 38	Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas TSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui ir Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui dėl Tikinčiųjų teisėms ginti Katalikų Komiteto pareiškimo NVR. 5.
1979 m. Kronika Nr. 38	Vilniaus arkivyskupijos kunigų pareiškimas TSKP CK Generaliniam Sekretoriui dėl prašymo grąžinti vyskupą Julijoną Steponavičių į Vilniaus arkivyskupijos Apaštališkojo Administratoriaus pareigas.
1984 m. Kronika Nr. 61	Lietuvos TSR kunigų pareiškimas TSKP CK generaliniam sekretoriui dėl tarptautinės teisės laikymosi ir Lietuvos TSR Aukščiausiojo Teismo nuosprendžio panaikinimo A. Svarinskui ir S. Tamkevičiui.
1988 m. Kronika Nr. 79	Lietuvos Katalikų Bažnyčios kunigų pareiškimas TSKP XIX Sąjunginei Partinei Konferencijai dėl prašymo vyskupui Julijonui Steponavičiui eiti savo pareigas ir SNO Žmogaus Teisių Deklaracijos bei Helsinkio pasitarimo baigiamojo akto nuostatų laikymosi.

Priedas nr. 2

Kun. Kazimiero Vasiliausko raiška dalyvaujant Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Vilniaus miesto tarybos posėdžiuose (sudarė Tomas Mikutis)

Saltiniai	LPS Vilniaus miesto tarybos posėdžio data	Dalyvavo, pasisakė	dalyvavo, bet nepasisakė	Nedalyvavo/ nėra įtraukta į protokolą apie dalyvavimą arba nepasisakė	Pastabos
LVNA, f.10, ap.1, b.329	1988-09-23			+	
	1988-10-18	+			Posėdžio metu K. Vasiliauskas apibūdino bažnyčios ir dvasininkų padėtį, materialinius, kultūrinius ir dvasinius nuostolius patirtus sovietmečiu bažnyčios atžvilgiu. Iškeliama Vilniaus katedros, Šv. Kazimiero palaikų ir vyskupo J. Steponavičiaus problema.
	1988-10-31			+	
	1988-11-14			+	
	1988-11-21			+	
	1988-11-24		+		
	1988-11-28			+	
	xxxx-xx-xx	+			K. Vasiliauskas pateikė informaciją apie dailės muziejaus remontavimo darbus katedroje. Sprendžia ar leisti laikyti pamaldas tautos religiniame centre laikyti lenkų kalba, nutarta leisti. Klausimas dėl vienuolių pagalbos slaugant ligonius, tariamasi su bažnyčios vadovybe. K. Vasiliauskas buvo pasiūlytas į komisiją kaip dvasininkijos atstovas, kuri turėtų koordinuoti veiksmus su LPS aukščiausiomis institucijomis ir LPS pagalbinėmis institucijomis, ruošti ir skelbti bendrus nutarimus bei akcijas.
	1988-12-05			+	
	1988-12-12			+	
	1988-12-19			+	Tarybos sprendimu įtrauktas į grupę susitikimui su miesto valdžia.
	1988-12-28			+	

LVNA, f.10, ap. 1, b.330	1989-01-09	+			Pateikė kurijos sprendimus dėl katedros atšventinimo iškilmių vasario 5 d. ir Vasario 16-osios minėjimo šventovėje. Informavo apie katedros paruošimą, pritaikymą liturgijos šventimui.
	1989-01-30			+	
	1989-02-13			+	
	1989-02-20			+	
	1989-02-27			+	
	1989-03-13			+	
	1989-03-27			+	
	1989-04-10			+	
	1989-05-22			+	
	1989-05-29			+	
	1989-10-09			+	
	1989-10-16			+	
	1989-12-02			+	
	1989-12-11			+	

Viso: 1) protokoluoti 26 posėdžiai; 2) dalyvavo, pasisakė – 3; 3) dalyvavo, nepasisakė – 1; 4) Nedalyvavo/ nėra įtraukta į protokolą apie dalyvavimą/ arba nepasisakė –23;